

Jurgita Venckienė
Vilniaus universitetas

Maironio *Pavasario balsai* (1895–1927): kaip kito eilėraščių kalba¹

Jono Mačiulio-Maironio (1862–1932) kalbinės pažiūros, jų kitimas, reakcija į ryškėjančias bendrinės kalbos (toliau – bk) normas XIX a. pabaigoje ir pirmaisiais XX a. metais (iki 1905-ųjų) jau buvo analizuota². Tuomet tirti Maironio pamokslų rankraščiai, istorijos knygos, pirmieji poezijos leidimai. Tyrimas parodė, kad apie 1880–1886 m. Maironis jau pastebėjo esant pasirinktą tarminį šnekamosios ir rašomosios bk pamatą. 1884–1888 m. studijuodamas Žemaičių (Telšių) kunigų seminarijoje Kaune jis klausė Kazimiero Jauniaus lietuvių kalbos paskaitų ir, kaip dažnas seminarijos auklėtinis, pradėjo laikytis tose paskaitose išmokto rašomosios bk modelio³. Taip Maironis rašė iki XX a. pradžios. Poezijos rinkinio *Pavasario balsai* autorizuotų leidimų (toliau – PB; 1895–1927) kalbos analizė rodo, kaip jis reagavo į besiformuojančios bk normas XX a. pradžioje.

Loreta Vaicekauskienė yra pastebėjusi, kad „[k]albos rinkoje renkantis kalbėjimo būdą [...] veikia autoriteto, kontrolės ir vertinimo, pritapimo ir atribojimo dėsniai, remiamasi įsivaizduojamais normos centrais“⁴. Bk kūrimosi laikotarpiu panašiai – prisiskiriant kuriai nors bk kūrėjų grupei, rinktasi rašymo būdas, arba rbk modelis. Maironio kalbines pažiūras suformavo, kaip minėta, Jauniaus paskaitos, vėliau veikė katalikų inteligentų aplinka, jų žiniasklaida (*Žemaičių ir Lietuvos apžvalga* [1889–1896], *Tėvynės Sargas* [1896–1904], *Žinyčia* [1900–1902], *Draugija* [1907–1914, 1919–1923], *Ateitis* [1911–1940]). XX a. pradžioje Peterburge, paskui Kaune Maironis bendravo su Aleksandru Dambrausku-Adomu Jakštu, aktyviai dalyvavusiu spaudoje vykusiose diskusijose apie bk. Eugenijus Žmuida Dambrauską apibūdino kaip „[p]astoviaus[i]a[į] ir nuosekliaus[i]a[į] Maironio susirašinėjimo partner[i]“, „ilgamet[i] bičiul[i] aušrinink[ą] ir koleg[ą]“⁵. Bendrauta su kunigu Povilu Januševičiumi⁶, tad turėjo būti žinomos

1 Straipsnis parengtas vykdant LMT finansuojamą programos „Modernybė Lietuvoje“ projektą „Pavasario balsų mikroistorija: lietuviškų tekstų modernėjimo genetinė rekonstrukcija“ (S-MOD-17-7).

2 Žr. Venckienė 2012.

3 Jonikas 1987, 362.

4 Vaicekauskienė 2017, 50.

5 Žmuida 2016, 25.

6 Januševičiui studijuojant Peterburgo dvasi-
nėje akademijoje Maironis ten dėstytojavo
(plačiau žr. Povilas Januševičius. *Visokių at-
sitikimų sąrašas: 1895–1898*, parengė Vilma
Žaltauskaitė, Vilnius: Lietuvos istorijos
instituto leidykla, 2004). Vėliau jie drauge
dirbo Kaune žr. Tyruolis 2016, 682; Vait-
kus 2016b, 707–708.

jo Jauniumi sekant parengtos lietuvių kalbos gramatikos *Naujas Lituviškas Kalbomokslis* (1903; toliau – *JanNLK*), *Senasis Lietuviškas Kalbomokslis* (1905; toliau – *JanSLK*) ir sintaksės vadovėlis *Santaika (syntaxis) Lituviškojoje Kalboje* (1905; toliau – *JanS*)⁷. Kaune apsigyvenęs Juozas Tumas-Vaižgantas taip pat sudarė draugiją Maironiui: tuomet jo „palyda buvo prelatas Jakštas-Dambrauskas, Tumas-Vaižgantas. Jie mėgdavo pasivaikščioti Nemuno pakrante prie Vytauto bažnyčios“⁸. Beje, Dambrausko ir Vaižganto kalbinės pažiūros gerokai skyrėsi. Dambrauskas, kritikavęs Jono Jablonskio darbus, 1912-aisiais rašė savo redaguojamoje *Draugijoje*: „Kun. Tumas, įvedęs visus p. Ryg. Jono filologiškus išradimus pirmučiausia ‘Tėvynės Sargan’, pasirupino taipgi įtraukti juos ir ‘Viltin’“⁹.

Apie Maironio dėmesį lietuvių kalbai liudija jo bibliotekos katalogas, turėta nemaža lietuvių kalbai skirtų leidinių: Antano Baranausko *Замѣтки о литовскомъ языкѣ и словарѣ* (1898), Jablonskio *Lietuviškos kalbos gramatika* (1901; toliau – *JablG*), Kazimiero Būgos *Aistiški studijai* (1908), Jauniaus *Lietuvių kalbos gramatika* (1911)¹⁰. Iš Maironiui priklausiusiame *JablG* egzemplioriuje¹¹ parašėse pieštuku rašytų pastabų matyti, kaip atidžiai ši gramatika buvo studijuojama. Matyti, kad Maironis ne mokėsi Jablonskio nustatytų bk normų, bet analizavo pateiktus duomenis, juos lygino su Baranausko, Jono Juškos, Leopoldo Geitlerio, Frydricho Kuršaičio, Ferdinando de Saussure’o, Augusto Schleicherio darbais.

Maironis parengė penkis *PB* leidimus, jie išspausdinti 1895 m. Tilžėje, Otto von Mauderode’s spaustuvėje (toliau – *PB1895*), 1905 m. Peterburge, *Lietuvių laikraščio* kaštais (toliau – *PB1905*), 1913 m. Kaune, Saliamono Banaičio spaustuvėje (toliau – *PB1913*), 1920 m. Tilžėje, Jagomasto spaustuvėje „Lituania“ (toliau – *PB1920*) ir 1927 m. Kaune, Maironio *Raštų* I tome *Lyrika* (toliau – *PB1927*)¹². Per daugiau nei 30 metų, skiriančių pirmąjį ir paskutinįjį Maironio parengtą *PB* leidimą, bk vartoseną dar nebuvo visai nusistovėjusi, nemažai keitėsi. Pirmasis *PB* leidimas išėjo, kai bk dar tik formavosi, ir raidynas, ir rašybos taisyklės, ir įvairių formų vartoseną dar buvo labai nevienoda. Kaip minėta, XIX a. pab. Maironis laikėsi Jauniaus rbk mo-

7 Januševičiaus ryšius su Dambrausku iliustruoja *JanSLK* su autoriaus dedikacija Dambrauskui, skelbiama www.epaveldas.lt/recordImageSmall/LNB/C1R0000045522?exId=204272&seqNr=5.

8 Sodeika 2016, 709.

9 [Jakštas-Dambrauskas] Druskus 1912, 263.

10 Navašinskienė 1990, 686–736.

11 Saugoma Maironio lietuvių literatūros muziejuje (toliau – MLLM), signatūra Mb 165. Nuoširdžiai dėkoju MLLM vyr. fondų saugotojai Redai Rėklytei už pagalbą.

12 Periodikoje išspausdinti, į poezijos ar kitokius rinkinius įtraukti Maironio eilėraščiai šįkart nebuvo analizuoti – ne visi jie atspindi autoriaus kalbines nuostatas. Bent

jau pastebimiausias, lengviausiai redaguojamas kalbos sluoksniu – rašyba – buvo ar galėjo būti taisomas, taikomas prie konkretaus leidinio kalbos modelio. Pavyzdžiui, 1891-aisiais *Varpe* Maironio eilėraštis „Lietuvos gražybe“ išspausdintas su raidėmis <č>, <š>, kurias jis pats tepradėjo vartoti XX a. pradžioje; Januševičiaus *Santaikoje* Maironio „Tautiška daina“ (p. 50–54), „Geresnių laikų viltis“ (*Santaikoje* „Geresnių laikų Viltis“, p. 51–52), „Jo pirmoji meilė“ (*Santaikoje* „Pirmoji jo meilė“, p. 53–54), „Pavasaris“ (*Santaikoje* „Pavasarys“, p. 54) išspausdinta Januševičiaus rašyba (plačiau apie Januševičiaus kalbines nuostatas žr. Venckienė 2004).

delio. Vėlesnių *PB* leidimų kalbos analizė rodo, kaip ir į kokius bk vartosenos pokyčius Maironis reagavo.

Irena Slavinskaitė yra užsiminusi, kad „*Pavasario balsų* kalba lingvistiniu požiūriu vis tobulėjo. Jos kaita atspindi bendrą lietuvių literatūrinės kalbos formavimosi raidą“¹³. Ji yra nurodžiusi, kad daugiau taisyta *PB1913* ir *PB1927* kalba, tačiau taisyčių nedetalizavo, tik užsiminė, kad *PB1913* redaguota leksika:

[b]ene daugiausiai kalba taisyta 1913 m. „*Pavasario balsams*“ ir „*Lyrikai*“. Pirmuoju atveju šalinta daugybė svetimybų, barbarizmų. [...] Antra riba – 1926 metai, kai Maironis, rengdamas „*Raštus*“, iš naujo ranka perrašė visus eilėraščius, prieš tai atitinkamai pataisęs tekstą viename iš jo bibliotekoje esančių 1920 m. „*Pavasario balsų*“ egzempliorių¹⁴.

Šiame straipsnyje analizuojama, kaip Maironis keitė *PB* raidyną, rašybą, fonetiką, morfologiją, sintaksę; mėginama susekti pokyčių priežastis.

1. RAIDYNO KITIMAS.

1.1. [č], [š]: <Cz, cz> → <Č, č>, <Sz, sz> → <Š, š>. *PB1895* vartoti tuomet įprasti dviraidžiai rašmenys <Cz, cz>, <Sz, sz> priebalsiams [č] ir [š] žymėti (<Cz, cz>: *Czyrena* 7, *močiuotė* 10; <Sz, sz>: *Szalį* 8, *szirdies* 3). Juos buvo vartojęs Jaunius, taip pat Žemaičių vyskupijos raštinė (iki 1908-ųjų)¹⁵. 1901-aisiais pasirodžiusi *JablG* kodifikavo kitokias raides – diakritines <Č, č>, <Š, š> (žr. p. 3). Jas jau vartojo pasaulietinė spauda, o netrukus Vaižgantas jas įsivedė ir į *Tėvynės Sargą*, jo redaguotoje *Žinyčioje* <Č, č>, <Š, š> vartotos ir 1900-aisiais. Po kelerių metų su šitomis raidėmis Januševičius išleido savo gramatikas. Regis, panašiu metu, tarp 1903 ir 1905 m., diakritines raides ėmė rašyti ir Maironis¹⁶. 1903 m. Vaižgantui laišką jis dar rašė su <cz> (*placzeusi*), <sz> (*szvieczia*)¹⁷, o 1905-aisiais *PB* jau išspausdinti su diakritinėmis <Č, č> (*Čyrena* 1, *močiuotė* 14), <Š, š> (*Šalį* 13, *širdies* 4)¹⁸. Nėra išlikusių 1905 m. rankraščių, bet 1906 m. laišką Dambrauskui Maironis rašė su <č>, <š>¹⁹.

1.2. [u·]: <u> → <ū>. Maironis *PB1895* nevartojo atskiros raidės ilgajam balsiui [u·] žymėti. Ir *JaunK* ilgasis balsis paprastai žymėtas raide <u> (plg.: *bútu* 338, *dúmai* 32)²⁰. Tiesa, *PB1895* du kartus išspausdinta <ū>: *rūbus* 5 (dar 7× šis žodis parašytas su <u>, plg.: *rubą* 8, *rubai* 7, *rubais* 23) ir *vakarū* 23 (kitur gen. pl. galūnėje rašyta -ų arba -u, plg.: *debesų* 23, *sapnu* 38; *sapnu* 35, *žiedu* 44). Vėlesniame leidime *PB1905* *vakarū* 23 ištaisyta į *vakarų* 34.

13 Slavinskaitė 2016, 405–421.

14 Slavinskaitė 1987, 250.

15 Plačiau žr. Venckienė 2014, 287.

16 Plačiau žr. Venckienė 2012, 201.

17 Mačiulis-Maironis 1903, 85.

18 Dambrauskas 1905-aisiais Peterburge išleido antrąjį savo *Dainų skrynelės* leidimą, čia

taip pat vartotos diakritinės raidės, tačiau jis pasirinko ne varnelės, o stogelio formos diakritikus: <č̂>, <š̂>, taip pat <ž̂>.

19 Mačiulis-Maironis [1906], 71.

20 Petro Joniko teigimu, 1879 m. Jaunius siūlė ilgąjį [u·] žymėti diakritine <ū> (Jonikas 1972, 208–209).

PB1905 diakritinė <ū>, tuo metu jau kodifikuota *JablG* („u ilgoji rašoma su brūkšneliu [ū]: sūnūs [der Sohn]“ 4) ir atsiradusi periodikoje (*JanNLK* ir *JanSLK* teskirtos ilgąjį ir trumpąjį balsį žyminčios raidės <y> ir <i>, o [u] ir [u·] žymėtas viena raide <u>, žr. *JanNLK* 5, *JanSLK* 3), irgi pasitaikė vos kelis kartus. Vieną kartą pakartota PB1895 *rūbus* 9, antrą – naujame eilėraštyje „Trakių pilis“, kurio nebuvo PB1895, *mūsų* 7 (visais kitais atvejais rašyta <u>, plg.: *musų* 8, 9, 12, 21[3×], 22[2×], 40, 53, 57[2×], 63, *musu* 21, 63[2×]).

Raidė <ū> PB1905 keletą kartų pavartota ir dvibalsio <au> kirčiuotam antrajam dėmeniui žymėti (kirtis atkeltas iš galūnės į šaknį), pvz.: *jaūsmai* 3, *jaūsų* 51, *skaūsų* 51 (PB1895 toje pozicijoje buvo <ū>: *jaūsmai* 3, *jaūsų* 36, *skaūsų* 36). Taigi reikiama spaudmenį spaustuvė turėjo; vadinasi, jos ilgajam [u·] žymėti nevartojo autorius.

PB1913 <ū> dažnesnė, Maironis ją rašė žodžiuose *dūda*, *griūti*, *liūsti*, *liūdėti*, *mūsų*, *pūsti*, *pūti*, *rūpėti*, *rūstus*, *žiūrėti*. Tačiau ši raidė vis dar vartota nenuosekliai, vienuose eilėraščiuose tos pačios šaknies žodžiai rašyti su <u>, kituose – su <ū>, plg. 1 lentelę.

Eil., kuriuose rašyta <ū> [u·]		Eil., kuriuose rašyta <u> [u]
„Tu girelė, tu žalioji“	<i>griūva</i> 12, <i>pūva</i> 12	
„Mano gimtinė“	<i>griūva</i> 15, <i>pūva</i> 15	
	<i>griuva</i> 8, <i>griuvančios</i> 8	„Trakų pilis“
	<i>puva</i> 10	„Geresnių laikų viltis“
„Mažai linksmybės čia ant žemės“	<i>rūsčiai</i> adv. 25	
„Suvalgusiems“	<i>rūstų</i> 77	
	<i>rūsčiai</i> adv. 70	„Muzos pavojuje“
	<i>rustingų</i> 68	„Pabėgėliams“
„Daina (Ar skauda man širdį? Oi ne, oi ne)“	<i>Lakiosiu-liūdėsiu</i> 50	
„Daina (Už Reseinių ant Dubysos)“,	<i>liūsta</i> 49	
„J. S.“	<i>neliūdo</i> 42	
	<i>liudną</i> 5	„Poėta“
	<i>Liudna</i> 6, <i>liudnesnė</i> 7, <i>liudi</i> 7	„Vilija“
	<i>nuliusti</i> 73	„Putino daina“

1 lentelė. Raidės <ū> [u·] vartoseną PB1913

PB1920 iš PB1913 perspausdintuose eilėraščiuose balsis [u·] tebežymėtas <u> (liko variantai *krup-*: *kruptelė* 105, *Nekrupčios* 102; *rust-*: *rustybė* 77, *užrustintas* 36), išskyrus tik vieną atvejį: eil. „Vilnius“ *nuliudai* PB1913 8 pakeista į *nuliūdai* PB1920 9.

Naujuose PB1920 eilėraščiuose <ū> rašyta šaknyse *rūst-* (*nerūstinčiau* 52, *užsirūstingęs* 71, *užsirūstino* 28), *krūp-* (*krūpčioja* 31), *dūs-* (*atsidūso* 89), priesagoje *-ūn-* (*klajūnės*

50, *palaidūnės* 50, bet *atėjunu* 103, *galiunai* 32, *galiunus* 74, *milžinu-galiunu* 28). Taigi PB1920 ilgojo [u·] žymėjimui suvienodinti daug dėmesio neskirta.

XX a. antrajame dešimtmetyje buvo kilusių abejonių, ar reikia rašomojoje kalboje žymėti ilguosius [i·] ir [u·]. Būga 1913 m. rašė, kad

[i]lgąjį ū Kaunas jau išjojo iš savo raštų. [...] Ilgųjų y ir ū priešininkai, pakeizdami juos raidėmis i ir u, sakosi nauja nieko čia nepramana, o tik pritaikiną tuos pačius dėsnius, kurie veikia raidžių a ir e rašyme²¹.

Bene aktyviausias ilgųjų balsių žymėjimo priešininkas iš kauniškių buvo Maironio bičiulis Dambrauskas²². Tai matyti ir iš jo atsiliepimo apie *JablG*:

dideliai ir be reikalo apsinkino Kriaušaitis mūsų rašybą tuo savo trejopu i ir u [t. y. <i>, <į>, <y> ir <u>, <ų>, <ū> – J. V.]. Mokslo žvilgsniu tas raidžių trejopumas vienam balsiui išreikšti [...] neprivalo būti kenčiamas mūsų rašyboj²³.

Maironis, nors ir neatsisakė [u·] žymėti raide <ū> kaip Dambrauskas, bet ją var-tojo nenuosekliai, nesistengdamas suvienodinti net to paties žodžio rašybos (pvz., PB1913 adv. *rūsčiai* 25 ir *rusčiai* 70) ir nepaisydamas Jablonskio *Mūsų rašybos*, jo *Lietuvių kalbos gramatikos* (1918; toliau – *JablLKG1918*) ar kitų darbų (pavyzdžiui, <ū> įtraukta į Liudo Giros²⁴ *Lietuvių rašybos vadovėlį*²⁵).

PB1927 Maironis jau vartojo <ū> [u·], plg. eil. „Miškas ūžia“ ir „Tu girele, tu ža-lioji“ ir PB1920 „Miškas ir lietuviai“ (žr. 2 lentelę).

Vis dėlto ir PB1927 dar liko nevienodumų, pvz.: *gūli* 180, *gūla* 21 ir *guli* 165; *siū-buoja* 83 ir *siubuoja* 148, *siubuojančių* 163, *siubuot* 148; *stebūklingus* 8, *Stebūklų* 90 ir *stebuklais* 42(2×), 45(2×), 144, *stebuklinga* 42, *stebuklingai* adv. 44, 137, 167, *stebuklingas* 147, 172, *Stebuklingi* 25; *žemčiūgai* 60(2×) ir *žemčiuga* 146, *Žemčiugų* 141. Vadinas, dar trūko aiškumo, įgūdžio žymėti <ū> [u·].

21 Būga 1913, 365–366. Būta siūlymų rinktis ki-tas, o ne <y>, <ū> raides ilgiesiems bal-siams. Pavyzdžiui, *Vaire* 1915 m. išspaus-dintame rašybos projekte numatyta „išmes-ti ilgumo ženklelius, dedamus ant balsių (brūkšnelius -), išmesti y ir vietoje jų visur vartoti uodegėles, dedamas apačioje balsių, kurios reikštų tiek ilguosius, tiek nosinius garsus, šiaip ar taip tariamus ir invairiose mūsų tarmėse“ (Sm[etona] 1915, 330). O Jablonskis 1917 m. *Mūsų rašyboje* (toliau – *JablMR*) kantriai aiškino: „Vartojame balse-s y ir ū – skiriame rašyboje i nuo y, u nuo ū. Ilgosios balsės (y ir ū) rašomojoje kalboje tariamos tęsiamai“ (8); taip pat: „Bus ir būti, būsiu; pus ir pūti, pūsiu; luš ir lūžti, lūšiu; žus ir žūti, žūsiu; truks ir trūkti, trūksiu“ (10).

22 Tokia nuomonė turėjo ir daugiau šalinin-kų. Pavyzdžiui, Antanas Vireliūnas *Moky-tojuje* 1914-aisiais rašė: „Laikas but jau mest rašius ū (u ilgoji – su brukšneliu). Ji tik bereikalo apsinkina mūsų rašybą“ (Vireliūnas 1914, 22).

23 Jakštas [-Dambrauskas] 1914, 20.

24 Kaip teigia Žmuida, antrojo dešimtmečio pradžioje Maironis su Gira ir jo literatū-ros žurnalu *Vaivorykšte* (1913–1914) „siej-o stiprias viltis“, čia pradėjo spausdinti poemą *Mūsų vargai* (2016, 29).

25 *GiLRV* 7. Išlikę Maironio laišškai Girai (žr. *Maironis. Laiškai. Atsiminimai*, p. 94–99) rodo, kad Maironį su Gira siejo pagarbūs santykiai. Mykolo Vaitkaus atsiminimai liudija, kad Maironis Girą laikė vienu iš savo įpėdinių (Vaitkus 2016a, 615).

Taigi pirmuosiuose keturiuose *PB* leidimuose Maironis raidę <ū> vartojo labai retai, nors ji buvo kodifikuota *JablG* ir vėliau Jablonskio vartota *JablMR*, *JablLKG1918*. Dažniau ją rašyti pradėjo *PB1927*, raidei <ū> įsitvirtinti prireikė daugiau nei dvidešimtys metų²⁶.

<i>PB1920</i> „Miškas ir lietuvis (Miškas užia, verkia, gaudžia)“	<i>PB1927</i> „Miškas ūžia“ ir „Tu girele, tu žalioji“
<i>užia</i> 18	<i>ūžia</i> 50
<i>Nuliūdimas</i> 18	<i>Nuliūdimas</i> 50
<i>rubai</i> 18	<i>rūbai</i> 51
<i>griūva</i> 18	<i>griūva</i> 51
	<i>galiūnai</i> 51
<i>pūva</i> 18	<i>pūva</i> 51
<i>sunųs</i> 18	<i>sūnūs</i> 51
<i>galiūnus</i> 18	<i>galiūnus</i> 51
<i>krutiņę</i> 18	<i>krūtinię</i> 51

2 lentelė. *PB1920* „Miškas ir lietuvis“ ir *PB1927* „Miškas ūžia“ bei „Tu girele, tu žalioji“ (*PB1920* šie du eilėraščiai išspausdinti kaip vienas)

1.3. [uo]: <Ū, ū> → <Uo, uo>. *PB1895* Maironis dvibalsį [uo] žymėjo Baranausko ir Jauniaus diakritine raide <Ū, ū> (*Dainūsiu, ringūsiu* 34, *Jūksis* 38, *Ūselis* 45). Šios raidės jis atsisakė panašiu metu kaip <cz>, <sz>²⁷ – *PB1905* išspausdinta su <uo> (*Dainuosiu-ringuosiu* 50, *Juoksis* 54). Tais pačiais 1905-aisiais su <Uo, uo> Dambrauskas išleido *Dainų skrynelę*, o Januševičius²⁸ – *SLK*. Toks [uo] žymėjimas buvo kodifikuotas *JablG*, be to, būdingas ir katalikiškajai periodikai – *Tėvynės Sargui* ir *Žinyčiai*.

Taigi *PB1905* pakeisti trys rašmenys: <Cz, cz>, <Sz, sz> → <Č, č>, <Š, š> ir <Ū, ū> → <Uo, uo> (dar plg. 9 lentelę). Šį raidžių pakeitimą galima būtų sieti su 1901-aisiais pasirodžiusia *JablG*. Vis dėlto kur kas svarbesnis atrodo žiniasklaidos vaidmuo²⁹, nes ir raidė <Ū, ū>, nors buvo kodifikuota *JablG* ir vėliau *JablMR*, *JablLKG1918*, Maironio nuosekliau pradėta vartoti tik *PB1927*, t. y. tada, kai spaudoje nutilo diskusijos dėl ilgųjų balsių žymėjimo ir nebeliko abejonių dėl <Ū, ū> reikalingumo.

26 Raidės <ū> ilgai nevartojo ne tik Maironis. Pavyzdžiui, 1921 m. Jablonskis Antano Alekno *Lietuvos istorijos* (1920) recenzijoje rašė (tą patį būtų galėjęs parašyti ir apie *PB1920*): „Vadovėlio rašyba kiek skiriasi nuo įprastinės mūsų rašybos. Vadovėlyje rašoma paprastai ar beveik visur: prusai, jura, buvo mušis, susidurė, ištrukti, įsikurimas, jo sunųs“ (Jablonskis 1921, 159).

27 Plačiau žr. Venckienė 2012, 201.

28 *JanNLK* vartota <ū>; plačiau žr. Venckienė 2004.

29 Apie žiniasklaidos vaidmenį standartizacijos procese yra užsiminusi Laima Nevinskaitė: „žiniasklaida atlieka svarbų vaidmenį standarto ‘priėmimo’ ir ‘plėtojimo’ etapais, taip pat ‘kodifikavimo’ procese, kai pati žiniasklaidos kalba gali tapti faktiniu standartu“ (Nevinskaitė 2017, 46).

2. RAŠYBOS PRINCIPŲ KITIMAS.

2.1. (i)ā, ē KAMIENŲ VARDAŽODŽIŲ INSTR. SG. PB1895 Maironis, kaip ir Jaunius³⁰, (i)ā, ē kamienu vardažodžių instr. sg. rašė su *-(i)q, -e*, kirčiuotas galūnes kartais dar pažymėdamas kirčio ženklą, pavyzdžiui, (i)ā kamieno: *girią 34, nakczia 14, rasą 31, szaltą bangą 23*; ē kamieno: *baimę 18, grožybę 31, krutinę 26, meilę 39*.

PB1905 aptariamąsios formos jau rašytos be nosinių raidžių, pvz.: *girià 50, šalta bangà 34, rasà 46; baimė 28, gražybė 46, krutinė 41, meilė 57*; vos vienas kitas atvejis liko su *-(i)q, -e* (pvz., *Su auštančią žvaigždę 9*). Tais pačiais metais išėjusioje Dambrausko *Dainų skrynelėje* instr. sg. f. galūnėse irgi žymėta *-(i)a, -e* (*Dora 13, meilė 5*). Tokia instr. sg. f. formų rašyba sutapo su *JablG*: „[i]nagininką žodžių: pluta, pelė, duona, ropė rašome – pluta, pele, duona, rope (ne plutą, pelę, duoną, ropę)“ 83. O *JanNLK* ir *JanSLK* aptariamąsios formos rašytos su *-(i)q, -e* (plg. *JanNLK*: *pívaq, žmónq 15*; *JanSLK*: *pievaq, žmónq 13*).

2.2. (i)įd KAMIENO NOM., INSTR. PL. Remdamasis Jauniumi³¹, Maironis PB1895 (i)įd kamieno vardažodžių nom. pl. galūnėje rašė *-ei*, instr. pl. *-eis*. PB1905 šios galūnės pakeistos *-(i)ai, -(i)ais* (žr. 3 lentelę).

	PB1895	PB1905
nom. sg.	<i>brolei 8</i>	<i>broliai 13</i>
	<i>Gyventojei 17</i>	<i>Gyventojai 27</i>
	<i>panczei 21</i>	<i>pančiai 32</i>
	<i>Sopulei 44</i>	<i>Sopuliai 59</i>
instr. pl.	<i>amžeis 32</i>	<i>amžiais 47</i>
	<i>sparneleis 7</i>	<i>sparneliais 11</i>
	<i>sveczeis 38</i>	<i>svečiais 54</i>
	<i>žaleis 30</i>	<i>žaliais 45</i>

3 lentelė. (i)įd kamieno vardažodžių nom., instr. pl. formų rašyba PB1895 ir PB1905

Tokia aptariamųjų formų rašyba jau buvo įsigalėjusi periodikoje, kodifikuota *JablG* (plg.: *svečiai, peiliai; svečiai, peiliais* [10]), taip išspausdinta ir Dambrausko *Dainų skrynelė* (*Broliai 51, debesėliai 21*). Januševičius irgi rašė tokias galūnes, tik priebalsių minkštumą žymėjo ne <i>, o *JanNLK* apsukta raide <j>³² (*Bróljai, bróljais 17*), *JanSLK* – <j> (*bróljai, bróljais 14*).

Vos keletas atvejų iš PB1895 į PB1905 pateko neredaguota, pavyzdžiui, *gelžinei* PB1895 21 : *gelžinei* PB1905 32, *kasdieninei* PB1895 21 : *kasdieninei* PB1905 32, *kryžkeleis* PB1895 25 : *kryžkeleis* PB1905 40. O PB1913 ir jų rašyba jau buvo suvienodinta: *gelžiniai* PB1913 37, *kasdieniniai* PB1913 37, *kryžkeliais* PB1913 47.

³⁰ *JaunK* 24–25.

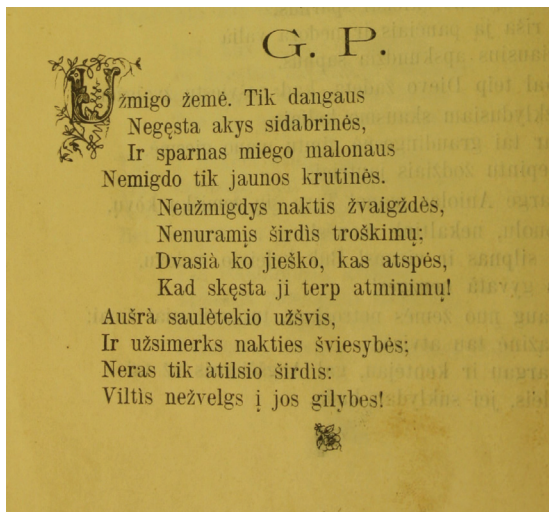
³¹ Plg. *JaunK* 106.

³² Prieš 1905 m. taisydamas poemą *Terp skausmu i Garbę* (MLLM saugomas egzemplio-

rius su autoriaus taisymais; sign.: 4930)

Maironis aptariamųjų vardažodžių nom.

pl. galūnę *-ei* keitė *-jai* (*brolei 3* → *broljai*);
plačiau žr. Venckienė 2012.

1 pav. PB1905 24: nom. pl. *akys* ir fut. 3 *Nenuramįs*;
 KTUB: D20600

Čia paminėtina, kad PB1905 keitėsi ir jauniška PB1895rieveiksmių rašyba, pvz.: *Drąsei* PB1895 8(4×) → *Drąsiai* PB1905 12(4×), *jautrei* PB1895 23 → *jautriai* PB1905 34, *skaudžei* PB1895 36 → *skaudžiai* PB1905 52. Taiprieveiksmai rašyti ir *JablG* (*gražiai* 55, *stačiai* 55).

2.3. *i, u* KAMIENŲ VARDAŽODŽIŲ NOM. PL. PB1895 *i*-kamienių vardažodžių nom. pl. galūnėje Maironis žymėjo *-ys* (*szirdys* 5, *vandenys* 4), o *u*-kamienių formų rašyba įvairavo: dažniau rašyta *-us* (15×; *gudrus* 38, *lygus* 11, *sunus* 39), rečiau *-us* (5×; *sunus* 9). Abejopos rašybos atvejų pasitaikė net ir viename eilėraštyje, pavyzdžiui, „Miszkas ir Lietuvis“: *Baisus* 6 ir *sunus* nom. pl. 7; „Įsitikėjimas į savo galę“: *saldus* 15 ir *gražus* nom. pl. 15, *baisus* nom. pl. 16; „Roma“: *baisus* 17 ir *sunus* nom. pl. 19.

Tokia rašyba rodo Maironį tostant nuo Jauniaus bk modelio³³ (*JaunK*: *āvįs* 108, *sūnus* 109³⁴).

PB1905 Maironis *i* kamieno vardažodžių nom. sg. ir toliau rašė su galūne *-ys*, pvz.: *akys* 9, 24, 40, 46, *pilys* 15, *širdys* 9, *vandenys* 4, o *u* kamieno – su *-us*, plg. „Miškas ir lietuvis“: *Baisus* 10; „Tu girelė, tu žalioji“: *sunus* 11³⁵; „Įsitikėjimas į savo galę“: *saldus* ir *gražus* 25, *baisus* 26; „Roma“: *sunus* 29. Taip pat ir naujuose rinkinio eilėraščiuose, pvz.: „Geresnių laikų viltis“: *skaudus* 8, „Jaunos Dienos“: *Bailus* 17.

³³ Ankstesniuose tekstuose, parašytuose prieš PB1895, Maironis *i* kamieno vardažodžių nom. pl. buvo žymėjęs galūnę *-is*, *u* kamieno – *-us* (plačiau žr. Venckienė 2012).

³⁴ Januševičius teberašė jauniškai: *JanNLK*: *vāgīs* 18, *sūnus* 20; *JanSLK*: *vāgīs* 16, *sūnus* 18.

³⁵ „Miškas ir lietuvis“ ir „Tu girelė, tu žalioji“ – į dvi dalis padalytas PB1895 eilėrašties „Miszkas ir Lietuvis“.

G. P.

Užmigo žemė. Tik dangaus
Negęsta akis sidabrinės,
Ir sparnas miego malonaus
Nemigdo tik jaunos krutinės.

Neužmigdys naktis žvaigždės,
Nenuramins širdis troškimų;
Dvasià ko jieško, kas atspės,
Kad skęsta ji tarp atminimų!

Aušrà saulėtekio užšvis,
Ir užsimerks nakties šviesybės;
Neras tik àtilsio širdis:
Viltis nežvelgs į jos gilybes!

—o—

2 pav. PB1913 28: nom. pl. *akis* ir fut. 3 *Nenuramins*;
KTUB: D27039

Tokia aptariamųjų vardažodžių galūnių rašyba nesutapo nei su periodikos (vienur rinktasi rašyti *-is*, *-us*, kitur – *-ys*, *-ūs*), nei su *JablG*, kur nom. pl. nurodyta rašyti su *-ys* (*ākys* 12, *nāktys* 12) ir *-ūs* (*súnūs* 13). Tiesa, Jablonskiui galimos atrodė ir galūnės *-is*, *-us*:

Tokiose formose, kaip antai *piřtys*, *širdys*, *súnūs*, *piētūs* rašoma vienok žodžių galūnėse paprastai ne *į*, *ų*. Ir tosios formos galima būtų rašyti su *į*, *ų*: *piřtis*, *širdis*, *súnūs*, *piētūs*. Toks rašymas, jei rašytojams patiktų, sutvirtintų visą priebalsės *n* įstatymą žodžių galūnėse (7).

Taigi Maironis, rašydamas *-ys* ir *-us*, nesilaikė *JablG* sistemos – rašyti arba *-ys*, *-ūs*, arba *-is*, *-us*. Tokia rašyba skyrėsi ir nuo Januševičiaus (plg. *JanNLK*: *širdis* 18, *súnūs* 20; *JanSLK*: *širdis* 16, *súnūs* 18), ir nuo Dambrausko (*Dainų skrynelėje*: *mintis* 22, *taikys* 10).

PB1913 *i*-kamienių vardažodžių galūnes Maironis pakeitė: vietoj *-ys* vėl ėmė rašyti *-is*, pvz.: *ākis* 28, 48, 55, 58, *pilis* 15, *širdis* 10, 77, *vandenis* 4, 60 (plg. 1 ir 2 pav.). *U* kamieno vardažodžiai, kaip ir PB1905, rašyti su *-us*. Dėl šių formų spaudoje būta daug diskusijų (Dambrausko manymu, taip atsitiko dėl per didelio raidžių skaičiaus: „Ta daugybė nereikalingų raidžių [...] kelia nesiliaujančius tuščius ginčus [pav. *akis* ar *akys*, *sunūs* ar *sunūs*]“³⁶). Motyvu Maironiui keisti *i* kamieno formų rašybą galėjo būti ir Būgos straipsniai, kuriuose pagrįstas galūnių *-is*, *-us* pasirinkimas³⁷.

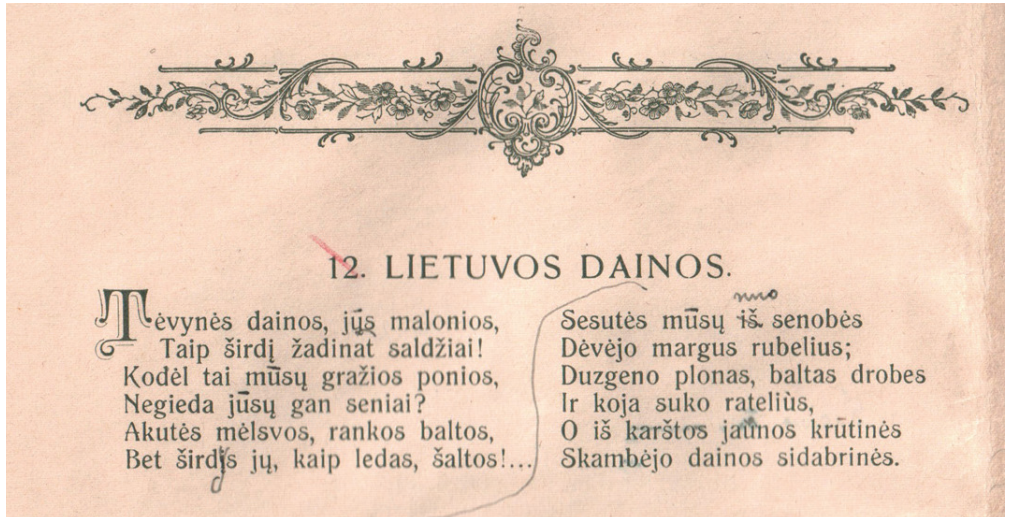
Tačiau Būga netrukus savo nuomonę pakeitė ir jau 1913-aisiais rekomendavo nom. pl. galūnėje rašyti *-ys*, *-ūs*³⁸. Taip pat manė ir Jablonskis: „Rašymas: [...] visi *súnūs*,

³⁶ Jakštas [-Dambrauskas] 1914, 26.

³⁷ Būga 1908; Būga 1909; Būga 1910.

³⁸ „Kitą kartą patys kalbininkai visiems kalte

kalo reikiant rašyti [...] *akis* ir *sunūs*, o šiandie vargu ar berasi kokį vieną, kurs lieptų taip rašyti“ (Būga 1913, 370).

3 pav. PB1920 16: nom. pl. forma *širdįs* taisyta į *širdys*;
MLLM: 4795

visos pirtys [...] ilgai patverti, man rodosi, taipo-pat negalės: jau ir dabar yra rašytojų, kurie rašo jūs, trys, pirtys, sūnūs³⁹. Tačiau Maironis ir PB1920 išleido su *-is, -us*; taigi nepaisė nei Jablonskio, nei pasikeitusios Būgos nuomonės (žr. 3 pav.).

PB1927 Maironis vėl pakeitė nom. pl. galūnių rašybą – nosinių raidžių atsisakė, pavyzdžiui, „Miškas ūžia“: *Baisūs* 50; „Tu girele, tu žalioji“: *sūnūs* 51; „Pasitikėjimas savimi“: *jaukūs ir gražūs* 84; „Roma“: *sūnūs* 153; „Šalin dūsavimai“: *skaudūs* 52; „Jau nos dienos“: *Bailūs* 93, *patys* 93.

2.4. ADJ. EM. ACC. PL. F. PB1895 ir PB1905 įvardžiuotinių būdvardžių acc. pl. f. formas Maironis rašė su galūne *-asias*, pvz.: PB1895 *Geltonasias* 43, *žvainasias* 45; PB1905 *Geltonasias* 58, *tolimasias* 37, *žvainasias* 60. Taigi leidžiant PB1905 neatsižvelgta į *JablG*, kur nurodyta galūnė *-(i)ąsias* (pvz.: *didžiąsias* 19, *gražiąsias* 19). Maironio rašyba sutapo su Januševičiaus kalbomokslų (jau buvo užsiminta, kad ten skirtingai žymėtas priebalsių minkštumas): *JanNLK*: *gerásjas* 35; *JanSLK*: *gerásjas* 29.

PB1913 vieną kartą parašyta su *-ąsias*: *tolimąsias* 44, nors kitur, taip pat ir naujuose šio leidimo eilėraščiuose, randame *-asias*: „J. S.“ *Linksmasias* 42; „Smuikui griežiant mazurą“ *mėlinasias* 60.

PB1920 formos su *-ąsias* dažnesnės, pvz.: *Geltonąsias* 108, *tolimąsias* 60, *žvainąsias* 109, bet liko ir neredaguotų, pvz.: *Linksmasias* 59, *mėlinasias* 90. Vienodumo nėra

³⁹ Jablonskis 1959, 127. Vėlesnėse Jablonskio gramatikose irgi pateiktos galūnės *-ys, -ūs*, pvz.: *JablLKG1918*: *kartys, akys* 23, *sūnūs*,

lietūs 25; *JablLKG1919*: *kartys, akys* 23, *sūnūs, lietūs* 25; *JablLKG1922*: *kartys, akys* 22, *sūnūs, lietūs* 23.

nei senesniuose, nei naujuose šio leidimo eilėraščiuose, pavyzdžiui, eilėraštyje „Lietuva brangi“ parašyta *žaliasias* 13, o poemoje „Čičinskas“ *kiaurąsias* 35. Toks nevienodumas rodytų, kad Maironiui, pastebėjusiam beįsigalinčią šių formų vartoseną bk, vis dėlto dar nebuvo svarbu jas vartoti, jis jų akylai netaisė.

Aptariamųjų formų rašyba suvienodinta PB1927, čia Maironis vartojo tik jablonskiškas formas, neliko nė vieno parašymo su *-asias*.

2.5. IMP. Liepiamosios nuosakos formas PB1895–PB1920 Maironis rašė išlaikydamas kamiengalio priebalses <g>, <k>, t. y. su *-gk(-)*, *-kk(-)*, pvz.: PB1895 *Augk* 46, *įsegk* 31, *uždegkim* 9; *neverkk* 13, *plakk* 18, *suteikk* 23. Tokia imp. formų rašyba atitiko Jauniaus (plg. 1911-ųjų gramatiką *laûkk[i]* 171, *súkk[i]* 163) ir Januševičiaus (*JanNLIK* *súkk* 66; *JanSLK* *súkkis* 86), bet skyrėsi nuo *JablG* (*súkimės*, *šaūkitės* 44). Jablonskis rašybą su *-gk-*, *-kk-* kritikavo 1914 m. išspausdintoje Jauniaus *Lietuvių kalbos gramatikos* recenzijoje⁴⁰, vėliau apie tai vėl užsiminė *JablMR*: „čia vieną k tegirdime žodžio gale; g prieš k irgi visai negirdime“, „[d]el tos priežasties nerašome ir: ‘sukk, riekk, sunkk bėgk, springk...’“ 2, paskui kartojo *JablLKG*1918: „Rašome suk, sukime, sprokite, sujunk, sujunkime, sek, sekime (ne ‘sukk, suktime, sprokite, sujungk, sujungkime, sekk, segk, sekkime, segkime’)“ 65, nes „priebalsiai k ir g prieš k visai netaunami, jie prieš k išnyksta“ 65–66.

Maironis tokius Jablonskio nurodymus ignoravo ir rašė išlaikydamas kamiengalio *-g-*, *-k-*. Tiesa, PB1920 naujame eil. „Sudieu“ randame imp. *Neverk* 61, su viena <k>, tačiau toks atvejis vienintelis, kitur – ir senuose, ir naujuose eilėraščiuose teberašyta *-gk(-)* ir *-kk(-)*.

PB1927 aptariamųjų veiksmažodžių kamiengalio *-g-* išlaikomas, o *-k-* – nebe (žr. 4 lentelę). Tokia imp. formų rašybos sistema atitiko Būgos siūlymą: dar 1913 m. jis buvo rekomendavęs rašyti *-gk-* ir *-k-* vietoj *-kk-*⁴¹, tą patį pakartojo 1915-aisiais (*bėgk*, *segk* ir *lėk*, *suk*, *truk*)⁴². Taip pat nurodyta ir *GiLRV* *bėgk*, bet *lauk* 78. Maironio ranka redaguotame PB1920 egzemplioriuje⁴³ pirma pasitaikiusi forma su *-gk-* pataisyta – išbraukta *-g-*: *pažvelgk* → *pažvelk* 6 (plg. 4 pav.), tačiau toliau imp. su *-gk-* neredaguotas, o ir PB1927 rankraštyje⁴⁴ toje pozicijoje randame *-gk-*: *pažvelgk* 10.

PB1920		PB1927		PB1920		PB1927
<i>Augk</i> 110	→	<i>Augk</i> 30		<i>Laukk</i> 98	→	<i>Lauk</i> 111
<i>Bėgkit</i> 74	→	<i>bėgkit</i> 60		<i>neverkk</i> 36	→	<i>neverk</i> 62
<i>džiaugkis</i> 6	→	<i>džiaugkis</i> 11		<i>Plakk</i> 47	→	<i>Plak</i> 152
<i>įsegk</i> 84	→	<i>įsegk</i> 146		<i>Prašnekk</i> 112	→	<i>Prašnek</i> 98
<i>pažvelgki</i> 9	→	<i>pažvelgki</i> 127		<i>suteikk</i> 54	→	<i>suteik</i> 133

4 lentelė. Imp. formų rašyba PB1920 ir PB1927

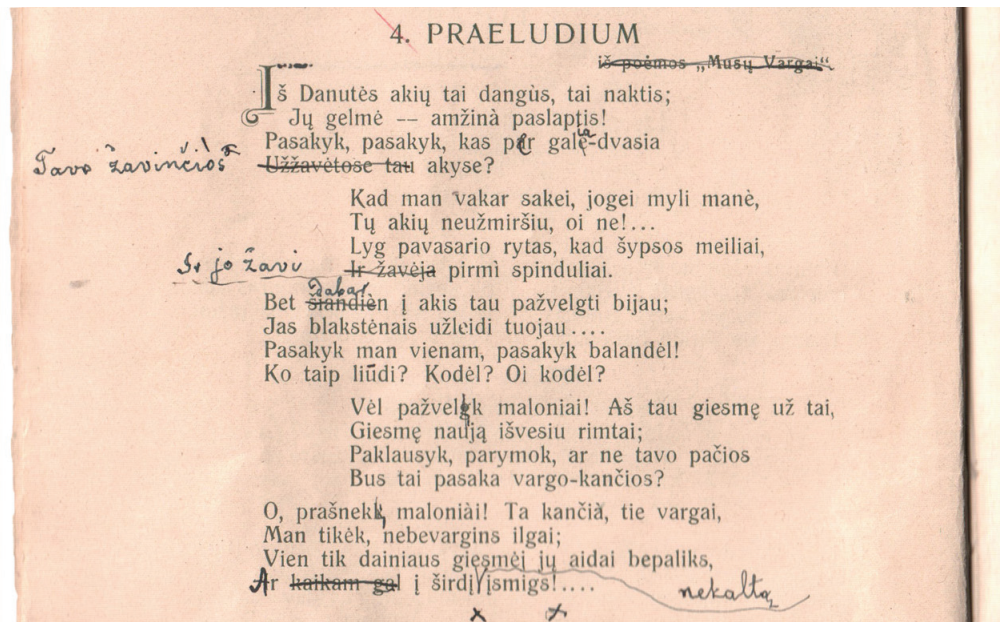
40 Jablonskis 1959, 126.

41 Būga 1913, 358.

42 Būga 1915, 333.

43 MLLM: 4795.

44 MLLM: 4794.

4 pav. PB1920 6: imp. *pažvelgk* Maironio ištaisyta į *pažvelk*, *prašnekk* – į *prašnek*;
MLLM: 4795

2.6. COND. 3. PB1895 Maironis nenuosekliai rašė veiksmažodžių cond. 3 galūnę – su *-tu* ir *-tų*. Cond. 3 formos su *-tu(s)* dominuoja eilėraščiuose rinkinio pradžioje (p. 6–24; „Lietuvos Dainos“, „Miszkas ir Lietuvis“, „Įsitikėjimas į savo galę“, „Roma“, „Ant kalno Rigi Kulm“) ir pabaigoje (p. 35–40; „Ne, nenoriu sapnu...“, „Litvomanams“), o per vidurį – su *-tų* (p. 28–32; „Daina [Už Raseinių ant Dubysos]“, „Daina [Ar skauda man szirdį? oi ne, oi ne]“, „Kas tas paslaptis suprastų“, „Apleistas Beturtis“, „Praeiga“). Atrodytų, kad tokia nevienodų tariamosios nuosakos formų vartoseną galėtų rodyti apsisprendimo laikotarpis⁴⁵ – ankstesniuose eilėraščiuose vyrauja formos su *-tu*, o naujesniuose – su *-tų*. Tačiau vėlesniame PB1905 dominuoja cond. 3 su *-tu*, taip rašyta net ir iš PB1895 perspausdintuose eilėraščiuose, kuriuose buvo *-tų*, pavyzdžiui, eilėraštyje „Daina (Už Raseinių ant Dubysos)“ *nebutų* PB1895 28 → *nebutu* PB1905 42, *nežutų* PB1895 28 → *nežutu* PB1905 42; „Apleistas Beturtis“ *negalėtų* PB1895 30 → *negalėtu* PB1905 45, *netikėtų* PB1895 30 → *netikėtu* PB1905 45, *Nupultų* PB1895 30 → *Nupultu* PB1905 45. Dar plg. eilėraščių „Praeiga“, kuriame iš PB1895 septynių atvejų su *-tų* PB1905 du kartus liko *-tų*, o kitur – *-tu*, plg. 5 lentelę.

⁴⁵ Maironio eilėraščių parašymo tikslios datos nežinomos, nes jis jų nežymėjo nei Pa-

vasario *Balsuose*, nei spausdindamas periodikoje (Slavinskaitė 1982, 217).

PB1895, „Praeiga“, 32	PB1905, „Praeiga“, 47
<i>galėtu</i>	<i>galėtu</i>
<i>atspėtu</i>	<i>atspėtu</i>
<i>įkvėptu</i>	<i>įkvėptu</i>
<i>galėtu</i>	<i>galėtu</i>
<i>mokėtu</i>	<i>mokėtu</i>
<i>apskelbtu</i>	<i>apskelbtu</i>
<i>apsakytu</i>	<i>apsakytu</i>

5 lentelė. Cond. 3 formų rašyba PB1895 ir PB1905 eilėraštyje „Praeiga“

Naujuose PB1905 eilėraščiuose rašyta tik *-tu*, pavyzdžiui, „Jaunos Dienos“ (iš eilės): *žiurėtu* 17, *galėtu* 17, *Butu* 17, *Neapsudytu* 17; „Poėtos noras“: *užkaistu* 15, *sudrebetu* 15, *butu* 16, *nežutu* 16, *suprastu* 16; „Vintas“: *kalbėtu* 56, *skaitytu* 56. Vadinas, Maironis apsigalvojo dėl šių formų rašybos: PB1895 pamėginęs cond. 3 rašyti naujoviškai, su *-tu* (iki tol buvo rašęs su *-tu*⁴⁶), paskui grįžo prie senesnio varianto su *-tu*. Pastarasis, jauniškas (plg. *JaunK dirbtu* 286) variantas, duotas ir Januševičiaus kalbomoksluose (*JanNLK sūktu, vėrstu* 66, *JanSLK matytu* 67), neatitiko *JablG* – čia pateiktos formos su *-tu* (pvz.: *sūktu, šauktu, šnekėtu* 42).

PB1913 ir PB1920 cond. 3 taip pat teberašyta su *-tu*, pavyzdžiui, PB1920 eilėraštyje „Daina. (Už Reseinių ant Dubysos)“ p. 70: *nedžiutu, nežutu, nebutu*; „Praeitis“ p. 85: *galėtu, atspėtu, įkvėptu, galėtu, mokėtu, apskelbtu, apsakytu*.

Iki pat PB1927 Maironis nepaisė nei Jablonskio gramatikos, nei *GiLRV*, kur nurodyta šias formas rašyti su *-tu* (*JablLKG1918 dirbtu* 64, *rašytu* 64; *GiLRV būtu* 28, *darytu* 28).

PB1927 cond. 3 vėl imta rašyti su *-tu*, pavyzdžiui, eilėraštyje „Daina (Už Reseinių ant Dubysos)“ p. 74: *nedžiūtu, nežūtū, nebūtū*; „Praeitis“ p. 147: *galėtu, atspėtu, įkvėptu, pajėgtu, mokėtu, paskelbtu, apsakytu*.

Kaip matyti, 1905-aisiais Maironis atsisakė dviejų Jauniaus rašybos taisyklių: pradėjo instr. sg. f. galūnėse rašyti *-a, -e* (vietoj ankstesnių *-a, -e*) ir *(i)iō* kamieno nom., instr. pl. *-(i)ai, -(i)ai* (vietoj ankstesnių *-ei, -eis*). Naujieji rašybos variantai atitiko *JablG*. Tačiau Maironis nesilaikė *JablG* ir vėliau *JablMR, JablLKG1918, JablLKG1919, JablLKG1922* rašydamas *i* ir *u* kamieno vardažodžių nom. pl., įvardžiuotinių būdvardžių acc. pl. f., veiksmažodžių imp. ir cond. 3. Šios formos jablonskiškai imtos rašyti tik PB1927 (dar plg. 9 lentelę). Iki tol jų rašyba atitiko Jauniaus ir Januševičiaus gramatikas.

3. FONETIKA.

3.1. *-i-s(-) → -in-s(-)*. Priesagos *-inti* veiksmažodžių fut. formų rašyba kėlė sunkumų nuo pat pirmųjų laikraščių pasirodymo, rašyta *-i-* ir *-in-*. Maironis, sekdamas Jauniumi (*JaunK: táikšiu, táikšs* 239, *džiovšias* 330) PB1895 tokių veiksmažodžių fut. formose rašė *-i-*, pvz.: *Apkaitšs* 14, *atmšis* 4, *Nenuramšs* 15, *neskolšs* 41, *pamišs* 8, *pasvei-*

⁴⁶ Žr. Venckienė 2012.

kįsiu 20, *Prižadįs* 8, *skįsiu* 'skinsiu' 34. Tokio pat principo vėlėliau laikytasi ir *JablG*: „Rašant tokias formas, reikėtų būtinai sekti bendras įstatymas ir rašyti: pinti – pįsiu, gėrinti – gėrįsiu, pažinti – pažįstu, pažįsiu“ 7.

Taip pat aptariamuosius veiksmožodžius Maironis rašė ir *PB1905*, pvz.: *Apkaitįs* 22, *atmįsi* 4, *Nenuramįs* 25, *pamįs* 8, *pasveikįsiu* 30, *Prižadįs* 13, *skįsiu* 'skinsiu' 49. Beje, Dambrauskas yra užsiminęs, kad tokias formas rašęs su *-į-* dėl Jablonskio autoriteto, nors tai neatrodė tinkama:

Išspradžių [sic! – J. V.] ėjome ir mes paskui Ryg. Joną, buvom pasidavę jo autoritetei ir priėmę jo gramatikos ir rašybos taisykles, nors kai-kurios (k. a. rašymas gįs, pįs, viet. gįns, pįns ir k.), mūsų nuomone buvo visai netikusios. Darėm tai vienybės dėlei, kad nesiskirti nuo kitų⁴⁷.

Po aštuonerių metų, *PB1913 -inti* veiksmožodžių fut. Maironis rašė nebe su *-į-*, bet su *-in-*: *Apklaitins* 25, *atmins* 50, *Nenuramins* 28, *pamins* 14, *pasveikinsiu* 34, *Prižadins* 13, *skinsiu* 61; taip pat ir vėlesniuose *PB* leidimuose, pvz., *PB1920*: *Apkaitins* 39, *atminsi* 4, *Nenuramins* 42, *pamins* 23, *pasveikinsiu* 49, *Prižadins* 23, *skinsiu* 91. Atrodo, dėl šių formų buvo ką tik apsigalvota – nes dar 1912 m. rugsėjį laiškuose rašyta *-į-* (pvz., *paaiškįsiu*⁴⁸). Įtakos tokiam pokyčiui galėjo turėti Būgos straipsnis „Del mūsų rašybos (Rašybos mažmožiai)“, išspausdintas 1913 m., kuriame, be kitų dalykų, analizuojamos ir fut. formos. Būga čia apgynė formas su *-in-* ir konstatavo: „Šių dienų lietuvių daugumōs kalba ir senolių padavimai verste verčia mus rašyti gyvensiu ir pinsiu“⁴⁹.

Jablonskis tokias formas pripažino vėliau, *JablLKG1918* rašyta:

jei balsis su n yra pačiame veiksmožodžio šaknies (arba liemens) gale, tad ir prieš s nevirsta jis paprastai nosiniu veiksmožodžio lytyse: [...] pinti, skinti, trinti, pažinti, pinsiu, skinsiu, trinsiu, pažinsiu; [...] vadinti, raginti [...] vadinsiu, raginsiu (191).

4. MORFOLOGIJA.

4.1. COND. 1 sg. *-čio* → *-čiau*. *PB1895* Maironis vartojo veiksmožodžių cond. 1 formas su *-čio*: *Nesiklaupczio* 29, *Norėczio* 25, taip pat išnašoje (neeiliuotame tekste) *norėczio* 43 (sangražinė forma su *-čiaus*: *Skųscziaus* 35). Pagal *LKA* duomenis, Maironio gimtajai tarmei tokios formos neturėtų būti būdingos⁵⁰. Jaunius tokias formas buvo nurodęs kaip žemaitiškas: „dìrbčiau (ž. čio), sùkčiau (ž. čio)“⁵¹. Tokios formos gana dažnos katalikiškos pakraipos *Žemaičių ir Lietuvos apžvalgoje*, ypač iki 1894 m.

PB1905 Maironis aptariamąsias formas pakeitė, plg.: *Nesiklaupčiau* 44, *Norėčiau* 39; taip pat naujame *PB1905* eilėraštyje „Poėtos noras“ (iš eilės): *norėčiau* 15, *pasemčiau* 15, *išklausčiau* 15, *užgaučiau* 15. Tokia vartoseną sutapo su *JablG* (*sùkčiau* 42) ir *JanNLK* (*sùkčjau*, *veřščjau* 68).

47 [Jakštas-Dambrauskas] 1912, 264.

48 Mačiulis-Maironis 1913-09-13, 99.

49 Būga 1913, 358.

50 *LKA* III 107, žemėl. Nr. 103.

51 *JaunK* 286.

4.2. COND. 1, 2 PL. PB1895 ir PB1905 Maironis vartojo *i*-kamienės cond. 1, 2 pl. formas, pvz.: *užmirštumit* PB1895 7, *užmirštumit* PB1905 11. Jos Maironio gimtajai tarnei taip pat kaip ir *-čio* nebūdingos⁵², veikiausiai buvo išmoktos iš Jauniaus lietuvių kalbos paskaitų⁵³. Be to, tokios formos nuo 1890 m. vyravo ir *Žemaičių ir Lietuvos apžvalgoje*.

JablG kodifikuotos trumposios cond. formos (*sùktume* 42, *sùktute* 42), o kaip variantas cond. 2 pl. dar pateiktos *ē*-kamienės (*sùktumète* 42). Taigi leisdamas PB1905 į *JablG* Maironis neatsižvelgė ir šiuo atveju.

PB1913 *i*-kamienė forma jau pakeista *ē*-kamine: *užmirštumēt* 12.

4.3. ADJ. SUPER. F. PB1895 vyravo būdvardžių aukščiausiojo laipsnio moteriškosios giminės formos su nom. sg. galūne *-ė*, gen. sg. *-ės*, acc. pl. *-es*, pvz.: nom. sg. *Skaisčiausė* 21, 22, *tamsiausė* 17; gen. sg. *brangiausės* 13; acc. pl. *giliauses* 14 (pora kartų pasitaikė gen. sg. su *-ios*, pvz.: *brangiausios* 13, *placžiausios* 29). Tokias adj. super. f. formas buvo vartojęs ir Jaunius (plg. *JaunK Visulengviausė* 3).

1905-ųjų leidime Maironis aptariamąsias galūnes pakeitė nom. sg. *-ia*, gen. sg. *-ios*, acc. pl. *-ias*, pvz.: nom. sg. *brangiausia* 46, *Skaisčiausia* 32, 33, *tamsiausia* 27; gen. sg. *brangiausios* 20(2×); acc. pl. *giliausias* 24. Galbūt atsižvelgta į *JablG* – čia buvo nurodytos tokios galūnės (*-ausia* ir variantas *-ausi* 20). Januševičius gramatikose šias formas teberašė jauniškai (*JanNLK -jáusė* 29; *JanSLK gerjausė* 20).

4.4. ADJ. SUPER. M. Pirmuose keturiuose PB leidimuose Maironis vartojo būdvardžių aukščiausiojo laipsnio vyriškosios giminės nom. sg. formas su galūne *-is*, acc. sg. su *-i*, voc. sg. su *-i*, plg.: PB1895 nom. sg. *Augszcziauisis* 16, 21, 35, *meiliauisis* 31, 33; acc. sg. *Augszcziauisį* 16, 22, *menkiauisį* 22; voc. sg. *Augszcziauisi* 25, 26, ir PB1920 nom. sg.: *Augščiauisis* 44, 49, 91, *meiliauisis* 84, 90; acc. sg. *Augščiauisį* 44, 51, *menkiauisį* 51; voc. sg. *Augščiauisi* 67, 68. Tokios galūnės būdingos žemaičiams ir pažemaitės aukštaičiams⁵⁴, taigi ir Maironio tarnei. Be to, tokias formas vartojo ir Januševičius (*JanNLK gerjáusis*, *saldžjáusis* 28, *JanSLK gerjauis* 20).

JablG nurodyta nom. sg. m. galūnė *-áusias* ir šalia, skliaustuose, variantas *-áuis* 20; taip pat ir *JablLKG1918* „geriausias mokinys [...] (ir geriausias)“⁵⁵ 29. Paradigmoje pateiktos formos *geriausias*, *geriauisią* 31, o dėl voc. pažymėta: „Būdvardžių šauksmininkas niekuo nesiskiria nuo vardininko“ 31.

PB1927 Maironis aptariamąsias formas kiek taisė (plg. 6 lentelę), tačiau ne visas. Nuosekliausiai redaguotas nom. sg. – PB1927 vyruoja galūnė *-ias*, išskyrus tik vieną atvejį. Sunkiau sekėsi pakeisti acc. sg. galūnes, formų su naująja *-ią* ir senesniąja *-i* santykis 2 ir 6, be to, su *-i* parašytas žodis ir naujame, PB1920 nebuvusiame, eil. „Malda į Agnį“ (*dosniauisį* 183). O daiktavardiškai vartojamų būdvardžių voc. sg. formos liko su galūne *-i* (2×) arba *-is* (3×), bet ne *-ias* (žr. 6 lentelę).

⁵² Zinkevičius 1966, 366.

⁵³ Plg. *JaunK* 286. *JanNLK* vartotos ne jauniškos, o *ē*-kamienės formos (*súktumėme*, *veřstumėte* 68).

⁵⁴ Zinkevičius 1966, 276.

⁵⁵ Dvi formas Jablonskis pateikė ir *JablLKG1922*, žr. p. 28.

	PB1920	PB1927
nom. sg.	<p>„Geresnių laikų viltis“ <i>Augščiausiai</i> 14 „Atminimo žiedas (NeužmaršuoLė)“ <i>meiliausiai</i> 90 „D. S.“ <i>Augščiausiai</i> 40 „Įsitikėjimas į savo galę“ <i>Augščiausiai</i> 44 „Ne, nenoriu sapnų“ <i>Augščiausiai</i> 91 „Dievo meilė“ <i>skaisčiausiai</i> 81 <i>švenčiausiai</i> 81 „Rutų vainikas“ <i>meiliausiai</i> 84</p>	<p>„Šalin dūsavimai“ <i>augščiausiai</i> 53 „NeužmiršuoLė-Gelė“ <i>gražiausiai</i> 76 „Skurdžioj valandoj“ <i>Augščiausiai</i> 79 „Pasitikėjimas savimi“ <i>Augščiausiai</i> 84 „Nenoriu sapnų“ <i>Augščiausiai</i> 82 „Dievo Meilė“ <i>skaisčiausiai</i> 143 <i>švenčiausiai</i> 143 „Rutų vainikas“ <i>Meiliausiai</i> 146 „Malda į Agnį“ <i>augščiausiai</i> 183 <i>vyriausiai</i> 183</p>
acc. sg.	<p>„Marijos giesmė“ <i>Augščiausiai</i> 51 <i>menkiausiai</i> 51 „Įsitikėjimas į savo galę“ <i>Augščiausiai</i> 44 „Šatrijos kalnas“ <i>augščiausiai</i> 30, 31 „Dievo meilė“ <i>geriausiai</i> 81 „Cičinskas“ <i>didžiausiai</i> 34</p>	<p>„Marijos giesmė“ <i>Augščiausiai</i> 41 <i>menkiausiai</i> 41 „Pasitikėjimas savimi“ <i>Augščiausiai</i> 85 „Satrijos [sic! – J. V.] Kalnas“ <i>augščiausiai</i> 156, 158 „Dievo Meilė“ <i>geriausiai</i> 143 „Cičinskas“ <i>didžiausiai</i> 177 „Malda į Agnį“ <i>dosniausiai</i> 183</p>
voc. sg.	<p>„Jei po amžių kada skaudųs pančiai nukris“ <i>Augščiausiai</i> 68 „Tautiška daina“ <i>Augščiausiai</i> 38(2×) „Suvalgusiems“ <i>Augščiausiai</i> 112 „Dievo meilė“ <i>Augščiausiai</i> 81</p>	<p>„Jei kada pančiai nukris“ <i>Augščiausiai</i> 48 „Kur bėga Šešupė“ <i>Augščiausiai</i> 61(2×) „Suvalgusiems“ <i>Augščiausiai</i> 98, 99 „Dievo Meilė“ <i>Augščiausiai</i> 143</p>

6 lentelė. Adj. super. nom., acc., voc. sg. m. formų galūnės PB1920 ir PB1927

4.5. ADV. COMP. *-iaus* → *-iau*. Pirmuosiuose dviejuose *PB* leidimuose Maironis vartojo aukštesniojo laipsnio prieviksnius su priesaga *-iaus*, pvz.: *PB1895 arcziaus* 23(2×), *augszcziaus* 14, 23, 25, *lengviaus* 14, 28, *toliaus* 26, 28, *žemiaus* 21; *PB1905 arcziaus* 34(2×), 39, *augszcziaus* 24, 34, *lengviaus* 24, 43, *toliaus* 41, 43, *žemiaus* 32. Tokia vartosena sutapo ir su *JaunK* (čia nurodyti du variantai, „geresnei arba geriaus“ 199), *JanNLK* (*gerēsňjai arba gerjaũs* 105), *JanSLK* (*geresňjai arba gerjaus* 105), ir su *JablG*, kur irgi pateiktos dvi aukštesniojo laipsnio prieviksnių formos – su *-aus* ir *-au*: „Augštesnysis šitų prieviksnių laipsnis turi galūnę *-aus* arba *-au*“ 55⁵⁶.

PB1913 matyti besikeičianti autoriaus nuomonė dėl šių formų: 8× pavartotos formos su *-iaus*, 19× – su *-iau*. Taisyta dauguma iš *PB1905* perspausdintų eilėraščių, pavyzdžiui, „Ant Birutos kalno“: *smarkiau* 39, *arčiau* 39(2×); „Ant kalno Rigi-kulm“: *augščiau* 40, „Daina (Ar skauda man širdį? oi ne, oi ne)“: *toliau* 50, *lengviau* 50, *graudziau* 50; „Ko siekiu ir alkstu“: *Plačiau* 62; „Pabėgėliams“: *sveikiau* 68; „Gyvenimas eina ratu“: *rečiau* 75. Tiesa, ne visur aptariamieji prieviksniai pakeisti nuosekliai, plg. eil. „Jaunos dienos“: *plačiau* 17, *daugiau* 17; „Jei kada pančiai nukris“: *plačiau* 48, *toliaus* 48. Trijuose iš *PB1905* perspausdintuose eilėračiuose yra likę adv. su *-iaus*, žr. eil. „Malda“: *augščiaus* 27, *lengviaus* 27, *Ramiaus* 27; „Marijos giesmė“: *žemiaus* 37; „Jei žemė širdį viliojo“: *arčiaus* 47; ir naujame *PB1913* eilėraštyje „Sonnet à Victor Hugo“: *tankiaus* 57.

Leisdamas *PB1920* Maironis ištaisė *PB1913* likusias adv. formas su *-iaus* (žr. 7 lentelę).

<i>PB1913</i>	<i>PB1920</i>
<i>arčiaus</i> 47	<i>arčiau</i> 67
<i>augščiaus</i> 27	<i>augščiau</i> 41
<i>daugiaus</i> 17	<i>daugiau</i> 26
<i>lengviaus</i> 27	<i>lengviau</i> 41
<i>Ramiaus</i> 27	<i>Ramiau</i> 41

7 lentelė. *PB1913* likusių adv. comp. su *-iaus* redagavimas *PB1920*

Pro akis praslydo vos pora atvejų: „Marijos giesmė“: *žemiaus* 51; „Jei po amžių kada skaudus pančiai nukris“: *toliaus* 68. Tokios jos liko ir *PB1927*: „Marijos giesmė“: *žemiaus* 41; „Jei kada pančiai nukris“: *toliaus* 49.

Kaip matyti, Maironis taisė *PB* morfologiją iki paskutinio leidimo. *PB1905* pradėjo vartoti cond. 1 su *-čiau* (vietoj ankstesnės *-čio*) ir adj. super. f. nom. sg. su *-ia* (vietoj *-ė*), gen. sg. su *-ios* (vietoj *-ės*), acc. pl. su *-ias* (vietoj *-es*). Šie pakeitimai atitiko *JablG*. Tačiau keletą kitų gimtosios tarmės ar iš Jauniaus išminktų formų, skirtingų nuo *JablG*, Mairo-

⁵⁶ *JablLKG1918* taip pat pateiktos dvi formos: *geriau* (*geriaus*) 153, tik pastebėta, kad „[š]ių dienų raštuose labiau įsigalėjusi

čia galūnė *-au*“ 154. Tas pat pakartota *JablLKG1922* (p. 163).

nis vartojo ir vėliau. Cond. 1, 2 pl. *i*-kamienės formas jis pakeitė *ē*-kamienėmis PB1913, taip pat ir adv. comp. su *-iaus* pradėjo keisti *-iau*. O adj. super. m. galūnės nom. sg. *-ias* (vietoj ankstesnės *-is*), acc. sg. *-ią* (vietoj ankstesnės *-į*) įsivedė dar vėliau, PB1927.

5. SINTAKSĖ.

5.1. KREIPINYS: NOM. → VOC. PB1895 kreipinį Maironis paprastai reiškė šauksmininku (pvz.: *Augszcziausi* 26, *Dieve* 30, *Lietuvi* 8, *maželi gražus* 46), tačiau kai kreipiniu ėjo *ē* kamieno vardažodis, rinkosi ne šauksmininką, o vardininką, pvz.: *Pamesk, tėvynė, rubą seną*, || *Kuri užvilko svetimi!* 8; *Oi neverkk, matuszėlė, kad jaunas sunūs* || *Eis ginti brangiausės tėvynės!* 13; *Gegutė-sesutė!* oi ko? dėlko || *Tu man neatspėji, ar asz ryto* || *Lakiosiu vaitosiu, kaip tu, po giraitę?* 29; *Sesutė brangiausė!* dėl savo vainiko || *Neskinki rožytės, ką žydžia raudona* 31; Tu *girelė, tu žalioji!* || *Ko griaudingai teip vaitoji?* 33; *Kam raudos ir verksmai prie grabo Messijo?* || *Raminkis pasaulė visa!* 46. Tokia vartoseną išliko ir vėlesniuose PB1905, PB1913 ir PB1920, plg. naujus PB1913 eilėraščius: „J. S.“: *Aš nežinau, graži sesutė!* || *Ar šluostei ašaras varguos* 42; „Dvi žvaigždė“: *Žvaigždė, mėsų padangių žibutė sidabrinė!* || *Ant marių rodai kelią, kaip angelas šviesybių* 54; taip pat ir PB1920: „Praeludium“: *Daugkentėjus Danutė, užmirški vargūs!* || *Juk tu mano naktis ir dangūs!*.... 6; „Lietuva brangi“: *Graži tu, mano brangi tėvynė*, || *Šalis, kur miega kapuos didvyriai* 13; „Giesmė“: *Oi neduoki, Motinė, man pražut gyvai!* 52.

Atrodytų, kad Maironis arba nesekė Jablonskio darbų, arba jų nepaisė, nes dar 1917-aisiais *JablMR* buvo pateikta pavyzdžių su kreipiniais, reiškiamais šauksmininku, o ne vardininku: *gerve, gerve, kur tu žiemą braidysi?*; *pele, pele, duok man dantį geležinį* 2. Taip pat ir *JablLKG1918*: *Tylėk, varle!* 17.

1922 m. tokius Maironio kreipinius PB1920 recenzijoje sukritikavo Dambrauskas:

Nemaž gadina Maironio eilės ir nemokėjimas atskirt vardininko nuo šauksmininko. Čia, matyt, žalinga įsrava lenkų kalbos, kur to skirtumo tikrai nėra. Bet mūsų kalboje tuodu linksniu skiriama, todėl niekam, net ir Maironiui, nevalia kitaip elgtis. Tuotarpu mūsų dainius tuo žvilgsniu gan dažnai klysta⁵⁷.

Maironis, atsižvelgęs į Dambrausko kritiką, PB1927 jau vartojo šauksmininką, pvz.: *Daug kentėjus Danute, užmirški vargus!* || *Juk tu mano naktis ir dangus...* 11; *Oi, šarkyte, tu kvaili!* || *Kam į dešinę suki?* 23; *Mylimoji Karaliene, Viešpati Dangaus*, || *Neapleiski čia ant žemės vargstančio žmogaus!* 41; *Graži tu, mano brangi tėvynė*, || *Šalis, kur miega kapuos didvyriai!* 59; *Oi neverk, matušėle, kad jaunas sūnūs* || *Eis ginti brangiosios tėvynės!* 63; *Žvaigždė, mėsų padangių žibute sidabrine!* || *Tarp marių rodai kelią, kaip angelas šviesybių* 144.

5.2. LAIKO SAKINIAI SU *KAD* → *KAI*. Pirmuose keturiuose PB leidimuose Maironis vartojo laiko sakinius su jungtuku *kad*. PB1927 šį jungtuką pakeitė *kai* (žr. 8 lentelę ir 5 pav.).

⁵⁷ Jakštas [-Dambrauskas] 1922, 215.

1. PIRMOJI MEILĖ.

Jau niekas tavęs taip giliai nemylės,
 kaip tavo mūlindę psita!
 Ar kas ir kančių tiek pakelti galės
 šitai dėl tavęs, numylėta!

Kiek ašarų ^{am} jaunąs išliejo grūdžių!
 Kiek syk, kaip žvaigždė sidabrinė,
 Par kiauras naktis nesumerkė akių,
 Kad uždegei jautrią krūtinę!

Kas suteikė tau, numylėta - graži!
 Tą įstabią, paslapčią galia,
 Kuria į padangius jo dvasią neši;
 Vėl dega jam norai atšalę!

5 pav. PB1920 2: jungtukas *Kad* Maironio ištaisytas į *Kai*;
 MLLM: 4795

PB1895	PB1920	PB1927
Par kiauras naktis nesumerkė akių, Kad uždegei jam tu krutinę! 3	Par kiauras naktis nesumerkė akių, Kad uždegei jautrią krutinę! 3	Per kiauras naktis nesumerkė akių, Kai uždegei jauną krūtinę! 4
Isztroszkę garbės, Kad auszrą patekės, Iszvoys, ko szirdingai teip laukia. 11	Ištroškę garbės, Kad aušrą patekės, Išvoys, ko visai nebelaukia. 27	Ištroškę garbės, Kai aušrą patekė [sic! – J. V.], Išvoys, ko visai nebelaukia. 154
Saulė leidos raudona ant Vil- niaus kapų, Kad dūbę kareivui ten kasė 13	Saulė leidos raudona ant Vil- niaus kapų, Kad duobę kareiviai ten kasė 36	Saulė leidos raudona ant Vil- niaus kapų, Kai duobę kareiviai ten kasė 63
Nuliudusiai Minijai paslaptį viena Norėczio apreiksztį, kad nieks negirdės 25	Nuliudusiai Minijai paslaptį viena Norėčiau apreikšti, kad nieks negirdės 62	Nuliūdusiai Minijai paslaptį viena Norėčiau atdengti, kai nieks negirdės 134
Kad graszio prie duszios nebliks jau visai, Kad niekas neskoljs ant galo, Tadą bus pakaltinti sunkųs laikai, Ir spiesis prie svetimo stalo. 41	Kad grašio prie dušios nebliks jau visai, Kad niekas neskolins antgalo, Tada bus beskundžiami sunkųs laikai, Ir spiesis prie svetimo stalo. 101	Kai grašio „prie dūšios“ nebliks jau visai, Kai niekas neskolins ant galo, Tada bus nuskundžiami sunkūs laikai!.. Ir spiesis prie svetimo stalo. 114

8 lentelė. Prijungiamųjų laiko sakinių jungtukai PB1895, PB1920, PB1927

JanS jungtukas *kai* laiko sakiniams jungti iš viso nebuvo nurodytas (Januševičius išvardijo jungtukus *kada, kàd, kùmèt, kaip, kòl, kòlej* [pakòljai], *pirm negù* [nekaip], *pirmjaùs negù* 19). Jablonskio *Lietuvių kalbos sintaksėje* (toliau – *JablLKS*) pateikti prijungiamųjų laiko sakinių jungtukai *kad, kada, kaip, kai, kuomet, lig, ik(i), kol* (56–58). Matyti, kad abeiose sintaksėse jungtukas *kad* įtrauktas kaip tinkamas laiko sakiniams jungti. Tai gi Maironis jį ėmėsi taisyti ne pagal Jablonskio rekomendacijas.

5.3. PAŽYMICIEJI SAKINIAI SU *KĄ*. PB1895 pažymimųjų sakinių dėmenims jungti Maironis vartojo ne tik įvardį *kuris*, bet ir *kas* acc. sg. formą *ką*, pvz.: *Kas tūs kaulus atgavintu*, || *Ką po žemių gul' nubalę?* 6; *Neskiniki rožytės, ką žydžia raudona* 31; *Kas tas paslaptis suprastų*, || *Ką krutinę teip kilnoja?* 29; *O, jus, ką man krutinę jauną*, || *Kasdieną szaldote ledais!* 36. Tokio tipo sakinytis pateko į *JanS*, čia nurodyta, kad „antrinių kokybės sakinių“ jungiamaisiais žodžiais gali eiti „įvardės žodėljai ‘kas’ arba ‘ką’“ ir pateiktas Maironio eilėraščio pavyzdys: *Mes súnus Litùvojų, kã kardaïs žaibãvo...* 17.

Nuo PB1905 Maironis šio jungtuko ėmė vengti, matyti, kad ieškota sprendimų, kuo jį pakeisti. Dauguma atvejų buvo pakeisti PB1905, o likusieji ištaisyti PB1913. Jungiamąjį žodį *ką* Maironis keitė keleriopai:

1) įvardžio *kuris* formomis:

- PB1895 *Tu vienas esi nemelūta gražybė*, || *Ką amžeis be vakaro szvies!* 25
 PB1905 *Tu vienas esi nemeluota gražybė*, || *Kurs amžiais be vakaro švies!* 40
 PB1895 *Augk, maželi gražus*, || *Kaip tas ūsis puikūs*, || *Ką augsztas terp pievų žaliūja* 46
 PB1905 *Augk, maželi gražus*, || *Kaip tas uosis puikūs*, || *Kursai terp pakalnių sviruoja* 61

2) kitais jungiamaisiais žodžiais:

- PB1895 *Tik gaila jai kranto vainikais iszpinto*, || *Tik gaila jai dainų, ką skamba skardžei* 24
 PB1905 *Tik gaila jai kranto, vainikais išpinto*, || *Tik gaila tų dainų, kad skamba skardžiai* 39
 PB1895 *Ir kaip tavo iszgirst įstabingu balsu* || *Asz geidžiaù, tu pati vien suprasti gali*, || *Ką par amžius placziu nenutildai bangù!* 23
 PB1905 *Ir kaip tavo išgirst įstabingų balsų* || *Aš geidžiau, tu pati vien suprasti gali*, || *Nes par amžius plačių nenutildai bangù!* 34
 PB1895 *O kas mano jaūsmai? ar tie pagavimai*, || *Ką isznesza dvasią augštai?...* 22
 PB1905 *O kas mano jaūsmai? ar tie pagavimai?* || *Nors neša jie dvasią augštai!* 33

3) jungiamojo žodžio nebevartojo:

- PB1895 *Tėvynės dainos, jus malonios*, || *Ką szirdį žadinat saldžei* 5
 PB1905 *Tėvynės dainos, jus malonios!* || *Jūs širdį žadinat saldžiai!* 9
 PB1895 *Ta Roma, ką ginklo pakelti negali*, || *Ką lupò Europą ir Azijos szalį* 17
 PB1905 *Ta Roma jau ginklo pakelti negali*, || *Ji lupò Europą ir Azijos szalį* 27
 PB1895 *Marija, Marija!* || *Skaisčiausė lelija!* || *Ką szvieti augštai ant Dangaus!* 21
 PB1905 *Marija, Marija!* || *Skaisčiausia lelija!* || *Tu švieti augštai ant Dangaus!* 32

PB1905 dar likę keli sakiniai su *ką*, bet PB1913 jie jau pataisyti:

- PB1905 *Tai plakk! Bet tą Romą, ką piktą jums darė!* 28
 PB1913 *Tai plakk! Bet tą Romą, kur piktą jums darė!* 32
 PB1905 *O, jus, ką man krutinę jauną, || Kasdieną šaldote ledais!* 52
 PB1913 *O, jus, kur man krutinę jauną || Kasdieną šaldote ledais!* 63

Naujuose PB1905 ir vėlesnių leidimų eilėraščiuose jungiamojo žodžio *ką* pažymimiesiems sakiniams jungti Maironis nebevartojo.

Maironis aplenkė Jablonskį, kuris tik *JablLKS* rekomendavo sakinius su *ką* taisyti, p. 69–70 pateikta pavyzdžių: sakinys *Tie žmonės, ką rėkia, patys nedaug tedirba* taisyti-
 nas į *Tie žmonės, kur (kurie) tiek rėkia...;* *Palaiminta toj ranka, ką kirvį išrado!* taisyti-
 nas į *Palaiminta toj ranka, kur (kuri) kirvį išrado!* Jablonskis čia nurodė, kad

[g]alininko „ką“ lietuvių kalbos taisyklėmis čia neišteisįsi: šitas „ką“ čia bus gautas tiesiog iš rusų ir lenkų kalbos („что“, „co“). Šitą „ką“ randame kartais ir žmonių kalboje – tėt, kur žmonių kalba yra daug ką įsiėmusi iš lenkų arba rusų kalbos (70).

Taigi PB1905 Maironis, aplenkdamas Jablonskį, nebevartojo pažymimųjų sakinių jungiamojo žodžio *ką*. Vėliau sintaksę redagavo PB1927: *ė* kamieno vardažodžių kreipinį ėmė reikšti šauksmininku (reaguota į Dambrausko recenzijos pastabą), laiko sakinių jungtuką *kad* pakeitė *kai*.

	PB1895	PB1905	PB1913	PB1920	PB1927
[č], [š]	<cz>, <sz>	→ <č>, <š>			
[u-]	<u>				→ <ū>
[uo]	<ũ>	→ <uo>			
nom., instr. pl. ([i]iõ k.)	-ei, -eis	→ -(i)ai, -(i)ais			
nom. pl. (i k.)	-ys		→ -is		→ -ys
nom. pl. (u k.)	-ūs / -us	→ -ūs			→ -ūs
instr. sg. ([i]ā, ē k.)	-(i)ą, -ę	→ -(i)a, -e			
adj. em. acc. pl. f.	-asias			→ -ąsias	
imp.	-kk(-), -gk(-)				→ -k(-), -gk(-)
cond. 3	-tu / -tų	→ -tu			→ -tų
-inti fut.	-į-		→ -in-		
cond. 1 sg.	-czio	→ -čiau			
cond. 1, 2 pl.	-tumi-		→ -tumė-		
adj. super. f.	nom. sg. -ė	→ -ia			
	gen. sg. -ės	→ -ios			
adj. super. m.	nom. sg. -is				→ -ias
	acc. sg. -į				→ -į / -ią
	voc. sg. -i				→ -i / -is
adv. comp.	-iaus		→ -iaus / -iau	→ -iau	
kreipinys (ē k.)	nom. sg.				→ voc. sg.
laiko sakiniai	<i>kad</i>				→ <i>kai</i>
pažymimieji sakiniai	<i>ką</i>	→ <i>kuris</i>			

9 lentelė. PB1895–PB1927 raidyno, rašybos, fonetikos, morfologijos ir sintaksės redagavimas

6. IŠVADOS. 1. Maironis, dar XIX a. devintajame dešimtmetyje pastebėjęs esant pasirinktą bk pagrindą ir beatsirandančią šnekamąją bk, savo rašomąją kalbą tebetobulino ir XX a. pradžioje. Lyginant 1895–1927 metais – bendrinės kalbos kūrimosi ir priėmimo laikotarpiu – išėjusius *PB* leidimus matyti, kaip Maironis redagavo, keitė eilėraščių kalbą. Pasirodžius 1901-ųjų ir vėlesnės Jablonskio gramatikoms jis neskubėjo perimti ten duotų normų, diegti jų savo eilėraščiuose. Tik palaipsniui, pastebėdamas jam autoritetingų asmenų rekomenduojamas, žiniasklaidoje, bičiulių tekstuose įsitvirtinusias, skirtingas nuo jo paties vartotų, raides, rašybos taisykles, formas, Maironis ir pats jas perėminėjo.

2. Leisdamas *PB1905*, Maironis apsigalvojo dėl septynių pirmojo – *PB1895* – leidimo kalbos ypatybių. Jis pradėjo vartoti naujoviškus rašmenis <Č, č>, <Š, š> (*PB1895* <Cz, cz>, <Sz, sz>), <Uo, uo> (*PB1895* <Ū, ū>); iš Jauniaus išmoktas (*i*)iõ kamieno vardažodžių nom., instr. pl. galūnes *-ei*, *-eis* pakeitė *-(i)ai*, *-(i)ais*; (*i*)ā, ē kamienų vardažodžių instr. sg. galūnes *-a*, *-e* – *-a*, *-e*. Keitė ir morfologiją: tariamosios nuosakos 1 sg. galūnę *-czio* pakeitė *-čiau*, aukščiausiojo laipsnio būdvardžių f. nom. sg. galūnę *-ė* – *-ia*, gen. sg. *-ės* – *-ios*. Buvo redaguoti ir prijungiamieji pažymimieji sakiniai – atsisakyta jungiamąjo žodžio *ka*. Be to, *PB1905* suvienodinta *PB1895* dar įvairavusi *u* kamieno vardažodžių nom. pl. (pasirinktas variantas *-ūs*) ir veiksmažodžių cond. 3 rašyba (pasirinkta *-tu*).

Dauguma minėtųjų ypatybių sutapo ir su *JablG*, ir su žiniasklaidos, tiksliau, katalikiškųjų periodinių leidinių *Žemaičių* ir *Lietuvos apžvalgos*, *Tėvynės Sargo*, *Žinyčios* kalba. Tačiau nuo *JablG* besiskiriančios *PB1905* vardažodžių *u* kamieno nom. pl., veiksmažodžių cond. 1 sg., 1, 2 pl. formos, vartotos katalikiškoje spaudoje, leistų manyti, kad Maironis orientavosi į spaudos kalbą, bet ne į *JablG* normas. *JablG* įtaka čia netiesioginė – kiek jos normų perėmė periodika, beveik tiek ir Maironis.

3. *PB1913* kalba taisyta mažiau: *i* kamieno vardažodžių galūnėje Maironis pradėjo rašyti *-is* (*PB1905* *-ys*), veiksmažodžių su *-inti* fut. formose – *-in-* (*PB1905* *-i-*), atsisakė jauniškų cond. 1, 2 pl. formų su *-tumi-*. Pirmųjų dviejų ypatybių atsiradimas sietinas su Būgos darbais (naujosios formos skyrėsi nuo *JablG*). Be to, *PB1913* Maironis pradėjo vartoti aukštesniojo laipsnio prievaisius su *-iau* greta senesnio varianto su *-iaus*, nors pastarasis buvo kodifikuotas *JablG*.

4. Dar mažiau redaguotas *PB1920*. Iki tol įvardžiuotinių būdvardžių acc. pl. f. rašęs su *-asias*, *PB1920* Maironis jas pataisė į *-asias*. Tokią galūnę Jablonskis buvo davęs ir 1901-ųjų, ir vėlesnėse gramatikose (1918, 1919), be to, taip rašyti rekomendavo ir Būga (1910), ir Gira (1918).

5. *PB1927* būta daugiausia kalbos pakeitimų. Šiame leidime Maironis daug nuosekliau pradėjo vartoti raidę <ū>, taigi nebešlaikė Dambrausko siūlymo bk nežymėti ilgųjų balsių ilgumo. Ilguosius balsius jis pradėjo žymėti ir *i*, *u* kamienų vardažodžių nom. pl. galūnėje (*-ys*, *-ūs* vietoj ankstesnių *-is*, *-ūs*). Veiksmažodžių imp. formas anksčiau rašęs išlaikydamas kamiengalio priebalsius (t. y. su *-gk[-]*, *-kk[-]*), *PB1927* kamiengalio *-k-* nebeišlaikė (taigi imp. rašė su *-gk[-]*, bet *-k[-]* vietoj ankstesnio *-kk[-]*); cond. 3 formas pradėjo rašyti su *-tu* (vietoj ankstesnės *-tu*). Keitė ir aukščiausiojo laipsnio būdvardžių galūnes, atsirado nom. sg. *-ias* (ankstesniuose leidimuose *-is*), acc. sg. *-ią* (anksčiau *-į*).

PB1927 Maironis redagavo ir sintaksę: po Dambrausko pastabų *ē* kamieno daiktavardžių kreipinį emė reikšti nebe vardininku, o šauksmininku, laiko prijungiamųjų sakinių jungtuką *kad* pakeitė *kai*.

Literatūra ir šaltiniai:

- BŪGA, KAZIMIERAS, 1908: „Kalbos dalykai. 19. I- ir U-kamienių žodžių daugiskaitos vardinis linksnis“, *Draugija* 24, 381–392.
- BŪGA, KAZIMIERAS, 1909: „Kalbos dalykai, I- ir U-kamienių žodžių daugiskaitos vardinis linksnis“, *Draugija* 25, 53–60.
- BŪGA, KAZIMIERAS, 1910: *Kalbos dalykai (Quaestiones grammaticae)*, Kaunas: Saliamono Banaičio spaustuvė.
- BŪGA, KAZIMIERAS, 1913: „Del mūsų rašybos“, *Draugija* 76, 350–374.
- BŪGA, KAZIMIERAS, 1915: „Rašybos klausimu“, *Vairas* 21, 332–333.
- GiLRV – [Liudas Gira,] *Liūdo Giros Lietuvių rašybos vadovėlis*, Vilnius: „Žinyno“ leidinys, Martyno Kuktos spaustuvė, 1918.
- JablG – [Jonas Jablonskis,] *Lietuviškos kalbos gramatika*, Rašytojams ir skaitytojams vadovėlis, parašė Petras Kriaušaitis, Tilžeje: Spauzdinta pas Otto v. Mauderode, 1901.
- JablLKG1918 – [Jonas Jablonskis,] *P. Kriaušaičio ir Rygiškių Jono Lietuvių kalbos gramatika. Etimologija*, Pirmosioms mūsų aukštesniosioms mokslo įstaigoms, Vilnius: „Žaibo“ spaustuvė, 1918.
- JablLKG1919 – [Jonas Jablonskis,] *P. Kriaušaičio ir Rygiškių Jono Lietuvių kalbos gramatika. Etimologija*, Pirmosioms mūsų aukštesniosioms mokslo įstaigoms, Vilnius: „Žaibo“ spaustuvė, 1919.
- JablLKG1922 – [Jonas Jablonskis,] *Rygiškių Jono Lietuvių kalbos gramatika. Etimologija*, Vidurinėms mokslo įstaigoms, Antrasis leidimas, Kaunas, Vilnius: „Švyturio“ bendrovės leidinys, 1922.
- JablLKS – [Jonas Jablonskis,] *Rygiškių Jono Lietuvių kalbos sintaksė*, Pirmoji dalis, Seinai: „Laukaičio, Dvaranausko, Narjausko ir B-vės“ spaustuvėje, 1911.
- JablMR – [Jonas Jablonskis,] *Rygiškių Jonas, Mūsų rašyba*, Kultūros ir Švietimo Sekcijos leidinys, Voronežas: „Lietuvių spaustuvė“, 1917.
- [JABLONSKIS, JONAS,] 1921: [Rec.:] „A. Alekna. Lietuvos istorija. Trečioji laida (trumpesnė) su 11 paveikslų ir 4 spalvotais žemėlapiais [...]“, *Švietimo darbas* 5–6, 156–159.
- JABLONSKIS, J[ONAS], 1959: [Rec.:] „Kun. Kazimiero Jauniaus Lietuvių kalbos gramatika“, [Jonas] Jablonskis, *Rinktiniai raštai* 2, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 122–141.
- [JAKŠTAS-DAMBRAUSKAS, ADOMAS,] 1905: *Dainų skrynelė*, Adomo Jakšto eilės, Antrasis pataisytas ir padidintas išleidimas, Peterburge: Spaustuvė «Energija», Zagorod. 17.
- [JAKŠTAS-DAMBRAUSKAS, ADOMAS,] DRUSKIUS, 1912: „Musų rašytinė kalba, ir jos taisytojai“, *Draugija* 71–72, 263–274.
- JAKŠTAS [-DAMBRAUSKAS], A[DOMAS], 1914: *Musų alfabeto klausimas*, Kaunas: Saliamono Banaičio spaustuvė.
- JAKŠTAS [-DAMBRAUSKAS], A[DOMAS], 1922: [Rec.:] „Maironies lyrika“, *Draugija* 5–6, 201–217.
- JanNLK – [Povilas Januševičius,] Petras Gražbylys, *Naūjas Lituviškas Kalbomokslis*. Dovanėlė Vaikams ir Sodičams, Tilžeje: Spauzdinta pas J. Schoenke, 1903.
- JanS – [Povilas Januševičius,] Petras Gražbylys, *Santaika (syntaxis) Lituviškoje Kalboje*, Dovanėlė 8: Mokytinjams ir kitims Lituviškos kalbos mylėtojams, Kaunas: Spaustuvė Sakalauskjo, 1905.

- JanSLK – [Povilas Januševičius,] P[etr]as Gra[žby]lys, *Senasis Lietuviškas Kalbomokslis (Gramatika) su Lietuviškai-Rusiškai-Lenkišku tam tikru Žodynu*. Dovanėlė 6: Garbingiems Seneljams. N. P. Š.Š. M. P. Vainiškeliui, Kaunas: Spaustuve Sakalauvsko, 1905.
- [JAUNIUS, KAZIMIERAS,] 1911: *Kunigo Kazimiero Jauniaus Lietuvių kalbos gramatika. Грамматика литовского языка*, Peterburgas. – С.-Петербург: Mokslų Akademijos Spaustuvėje. – Типографія И. Академіи Наукъ.
- JaunK – [Kazimieras Jaunius,] *Lietuviškas Kalbomokslis. Baltiko padangese*, 1897 m.; Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas: b. 422.
- JONIKAS, PETRAS, 1972: *Lietuvių bendrinės rašomosios kalbos kūrimasis antrojoje XIX a. pusėje*, Čikaga: Pedagoginis lituanistikos institutas.
- JONIKAS, PETRAS, 1987: *Lietuvių kalba ir tauta amžių būvyje. Visuomeniniai lietuvių kalbos istorijos bruožai*, Chicago: Litanistikos instituto leidykla.
- LKA III – *Lietuvių kalbos atlasas 3. Morfologija*, Vilnius: Mokslas, 1991.
- MAČIULIS-MAIRONIS, JONAS, 1903: Laiškas Juozui Tumui-Vaižgantui iš Sankt Peterburgo, *Maironis. Laiškai. Atsiminimai*, sudarytojas ir parengėjas Eugenijus Žmuida, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 85–89.
- MAČIULIS-MAIRONIS, JONAS, [1906]: Laiškas Aleksandrui Dambrauskui iš Sankt Peterburgo, *Maironis. Laiškai. Atsiminimai*, sudarytojas ir parengėjas Eugenijus Žmuida, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 71–74.
- MAČIULIS-MAIRONIS, JONAS, 1913-09-13: Laiškas [Antanui Beržanskiui] iš Kauno, *Maironis. Laiškai. Atsiminimai*, sudarytojas ir parengėjas Eugenijus Žmuida, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 99–101.
- NAVAŠINSKIENĖ, GENOVAITĖ, 1990: „Maironio memorialinės bibliotekos katalogas“, *Maironis. Literatūra ir kalba* 21, vyr. redaktorius J[onas] Lankutis, Vilnius: Vaga, 686–736.
- NEVINSKAITĖ, LAIMA, 2017: „TV ir radijas kaip kalbos idealų formuotojas“, *Lietuvių kalbos idealai. Kaip keitėsi geriausios kalbos idėja*, sudarė ir redagavo Loreta Vaicekauskienė, Vilnius: Naujasis Židinys–Aidai, 43–48.
- PB1895 – [Jonas Mačiulis-Maironis,] *Pavasario Balsai*, Parazė St. Maironis, Tilžėje: Kaztu autoriaus, 1895.
- PB1905 – [Jonas Mačiulis-Maironis,] *Pavasario Balsai. IR KUR IŠGANYMAS*, Trečią kartą atspausa, partaisyta ir padauginta, Parašė Maironis (J. M-lis), Peterburgas: Išleista Lietuvių Laikraščio kaštais, Ekaterinskij kan., № 10, 1905 m.
- PB1913 – [Jonas Mačiulis-Maironis,] *Pavasario Balsai ir KAME IŠGANYMAS*, Ketvirtą kartą atspausa ir padauginta, Parašė Maironis, Švento Kazimiero Draugijos leidinys № 155, Kaunas: S. Banaičio spaustuvė, D. Vilniaus g. № 34, 1913.
- PB1920 – [Jonas] Maironis-Mačiulis, *Pavasario Balsai*, Penktą kartą atspausa ir žymiai padauginta, Švento Kazimiero Draugijos leidinys № 232, Tilžė: Jagomasto spaustuvė „Lituania“, Aukštoji gat. 78, 1920.
- PB1927 – [Jonas Mačiulis-Maironis,] *Maironio Raštai I. Lyrika*, šeštoji laida, Kaunas: „Raidės“ spaustuvė, 1927.
- Povilas Januševičius. Visokių atsitikimų sąrašas: 1895–1898*, BALt 5, parengė Vilma Žaltauskaitė, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2004.
- SLAVINSKAITĖ, IRENA, 1982: „Bibliografiniai ir tekstologiniai komentarai“, *Maironis, Pavasario balsai*, Vilnius: Vaga, 215–310.

- SLAVINSKAITĖ, IRENA, 1987: „Raštų I tomo sudarymo principai“, *Maironis. Raštai I, Lyrika*, Vilnius: Vaga, 245–304.
- SLAVINSKAITĖ, IRENA, 2016: „Maironio eilėraščio kelias“, *Apie Maironį*. Maironio kritinės recepcijos rinktinė (1890–2010), sudarytojas Tomas Andriukonis, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 405–421.
- SM[ETONA], A[NTANAS], 1915: „Rašybos vargais“, *Vairas* 21, 330–331.
- SODEIKA, ANTANAS, 2016: [„Atsiminimai“] *Maironis. Laiškai. Atsiminimai*, sudarytojas ir parengėjas Eugenijus Žmuida, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 709.
- TYRUOLIS, ALFONSAS, 2016: „Maironio namai Kaune“, *Maironis. Laiškai. Atsiminimai*, sudarytojas ir parengėjas Eugenijus Žmuida, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 679–688.
- VAICEKAUSKIENĖ, LORETA, 2017: „Kodėl mokslui svarbu kalbos idealai?“, *Lietuvių kalbos idealai. Kaip keitėsi geriausios kalbos idėja*, sudarė ir redagavo Loreta Vaicekauskienė, Vilnius: Naujasis Židinys–Aidai, 49–59.
- VAITKUS, MYKOLAS, 2016a: [„Atsiminimai“] *Maironis. Laiškai. Atsiminimai*, sudarytojas ir parengėjas Eugenijus Žmuida, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 588–629.
- VAITKUS, MYKOLAS, 2016b: [„Atsiminimai“] *Maironis. Laiškai. Atsiminimai*, sudarytojas ir parengėjas Eugenijus Žmuida, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 693–708.
- VENCKIENĖ, JURGITA, 2004: „Povilo Januševičiaus rašomoji kalba“, *Povilas Januševičius. Visokių atsitikimų sąrašas: 1895–1898*, *BALT* 5, parengė Vilma Žaltauskaitė, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 11–41.
- VENCKIENĖ, JURGITA, 2012: „Jono Mačiulio-Maironio raštų rašyba ir kalba: Jauniaus sekėjo dinamika“, *ALT* 14, 191–208.
- VENCKIENĖ, JURGITA, 2014: „Antano Baranausko lietuvių bendrinės kalbos teorija: priėmimas Žemaičių kunigų seminarijoje“, *ALT* 16, 269–294.
- V[IRELIŪNAS], A[NTANAS], 1914: „Kalbos ir rašymo dalykai“, *Mokytojas* 1, 20–22.
- ZINKEVIČIUS, ZIGMAS, 1966: *Lietuvių dialektologija*, Vilnius: Mintis.
- ŽMUIDA, EUGENIJUS, 2016: „Įvadas“, *Maironis. Laiškai. Atsiminimai*, sudarytojas ir parengėjas Eugenijus Žmuida, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 19–42.

Jurgita Venckienė

MAIRONIS'S PAVASARIO BALSAI (1895–1927):

THE CHANGE OF THE LANGUAGE OF THE POETRY

Summary

Maironis (1862–1932) prepared five editions of his poetry book *Pavasario balsai*. They were published in 1895 (in Tilžė), 1905 (Petersburg), 1913 (Kaunas), 1920 (Tilžė), and 1927 (Kaunas). The article analyses how Maironis changed the alphabet, spelling, phonetics, morphology, and syntax of these editions by tracking the causes of change.

When the grammars by Jablonskis were published in 1901 and later, Maironis did not aim to take over the norms given there and to apply them in his poems. Only gradually, observing letters, the rules of spelling, and forms different from his own usage, recom-

mended by authoritative persons or established in the media or in the texts of his friends Maironis himself started to use them.

While preparing the edition of 1905, Maironis changed his mind about seven language features. This edition was printed with new characters <Č, č>, <Š, š> (instead of <Cz, cz>, <Sz, sz> in 1895 edition; *mocziutė* → *močiutė*, *szirdies* → *širdies*) and <Uo, uo> (instead of <Ū, ū> in the 1895 edition; *Jũksis* → *Juoksis*). Earlier used nom., instr. pl. endings of the (i)įõ stem nouns and adjectives *-ei*, *-eis* were changed to *-(i)ai*, *-(i)ais* (*brolei* → *broliai*, *sveczeis* → *svečiai*), instr. sg. endings of (i)ā, ē stem nouns and adjectives *-a*, *-ę* changed to *-a*, *-e* (*bangą* → *bangà*, *grožybę* → *gražybe*). Maironis also edited the morphology: the ending *-ė* of adj. super. f. nom. sg. was changed to *-ia*, gen. sg. *-ės* – to *-ios* (*brangiausė* → *brangiausia*, *brangiausės* → *brangiausios*), cond. 1 sg. ending *-czio*, used in the 1895 edition, was changed to *-čiau* (*Norėczio* → *Norėčiau*). He stopped using conjunction *ką* in the attributive clauses as well.

The language in the edition of 1913 was edited less. Maironis changed the nom. pl. m. ending of *i* stem *-ys*, used in the 1905 edition, to *-is* (*akys* → *akis*); he started to write *-in-* in the fut. forms of the verbs with *-inti* instead of the earlier *-i-* (*pasveikysiu* → *pasveikinsiu*). These two changes were related with the works of Kazimieras Būga. Maironis also refused to use cond. 1, 2 pl. forms with *-tumi-* (learned from Jaunius; *užmirsztumit* → *užmirštumėt*) in the 1913 edition.

Maironis slightly edited the language of the 1920 edition of *Pavasario balsai* as well. Acc. pl. f. of pronominal adjectives were written here with *-qsias* instead of earlier *-asias* (*Linksmasias* → *Linksqmasias*). This ending was given by Jablonskis in 1901 and later in his grammars of 1918 and 1919 and recommended by Būga (1910).

The language of the 1927 edition of *Pavasario balsai*, included in volume I of Maironis's writings, underwent the most extensive editing. Here Maironis started using the letter <ū> much more consistently. He changed the endings of *i*, *u* stem nominals: he started to write *-ys*, *-ūs* instead of earlier *-is*, *-ūs* (*akis*, *sunys* → *akys*, *sūnūs*); wrote the imperative forms with *-k[-]* instead of earlier *-kk[-]* (*neverkk* → *neverk*) (but still *-gk[-]*; *džiaugkis* → *džiaugkis*), conjunctive 3 forms with *-tų* (earlier *-tu*; *atspėtu* → *atspėtų*). The ending of adjectives in the superlative nom. sg. *-is* was replaced with *-ias* (*Augščiauis* → *Augščiausias*), acc. sg. *-i* with *-ią* (*didžiausj* → *didžiausią*).

Maironis edited the syntax of his poetry as well: he started to express the address of *ė* stem nouns not with the nominative, but with the vocative case (*graži sesutė* → *graži sesute*), replaced the conjunction *kad* with *kai* in the compound sentences meaning time.

JURGITA VENCKIENĖ

A. J. Greimo semiotikos ir literatūros teorijos centras

Vilniaus universitetas

Universiteto g. 5

LT-01513 Vilnius, Lietuva

Raštijos paveldo tyrimų centras

Lietuvių kalbos institutas

P. Vileišio g. 5

LT-10308 Vilnius, Lietuva

el. p.: jurgita.venckiene@lki.lt

Gauta 2018 m. rugsėjo 10 d.